

INVIZIBILII

Eroii de conjunctură ai României

Octombrie 2022

CUPRINS

De ce invizibili

Metodologie

Autori

Concluzii

Starea emoțională a populației

Planificarea financiară pe termen lung

Segmente invizibile

- Fermierii de subzistență
- Micii antreprenori în risc de sărăcie și excluziune socială
- Familii monoparentale
- Economia informală și munca la negru
- Șomerii involuntari între 55 și 64 ani
- Pensionarii în risc de sărăcie și excluziune socială

De ce *Invizibili*?

Într-un anumit sens, invizibilitatea este o categorie metafizică. Ea descrie un anumit tip de existență, reală și totuși, din punct de vedere al impactului și însemnătății sale sociale, aproape nulă. Invizibilii sunt membri ai societății, subiecți politici, însă de multe ori, în practică, rămân cvasi-cetățeni, necaptați în statistici și demersurile politice, ignorați de măsuri atât publice cât și private, și privați de capacitatea de actor deplin pe care o au, de multe ori, alți membri ai cetății. Pornind pe urmele lui Ranciere și Badiou, filosoful Levi-Bryant (2014) are o categorie ontologică relațională în care putem încadra, cu această descriere, grupurile noastre de invizibili. Ei sunt ceea ce el ar numi *obiecte estompate (dim objects)*, care „există în asamblaje sau câmpuri gravitaționale dar care exercită extrem de puțină gravitație proprie”. Exemplele pe care le oferă sunt revelatoare, de la persoanele cu dizabilități la oamenii fără adăpost, femeile de dinaintea sufragiului universal, ateii, proletariatul, sau persoanele care nu sunt heterosexuale. În onto-cartografia sa, există grade diferite de estompate, Obiectele estompate țin însă, deseori, de obiectul politicii, preocupată tocmai de modul în care acestea pot deveni actori, cetățeni compleți în asamblaje sociale. De altfel, pentru Ranciere (1995), care l-a și inspirat pe Bryant, politica se naște tocmai în momentul în care apare o *parte a celor fără de parte* (echivalentul ontologic al *obiectelor estompate*), și care prinde voce. Modul în care ar putea deveni subiecți și actori sociali deplin este și întrebarea de la care a pornit acest demers, dar la care nu și-a propus să răspundă. Scopul său a fost, mai degrabă, doar de a le oferi o voce acestor categorii invizibile și de a-i lăsa să se exprime.

Viața de zi cu zi, pentru majoritatea invizibililor, este caracterizată de un leitmotiv tipic societății românești postcomuniste: descurcatul. Vintilă Mihăilescu (2000) descria acest mod de viață ca fiind un nou tip de solidaritate comunitară, recompusă după ce formele inițiale au fost erodate aproape complet de regimul comunist. Compus dintr-o *solidaritate prin pauperizare*, care viza redistribuirea resurselor de subzistență către indivizii izolați din comunități, alături de care apare o *solidaritate prin valorificare*, un alt nume pentru economia paralelă, descurcatul este un mod de viață în care oamenii, lipsiți de resursele economice de piață și implicit de capacitatea de a face față provocărilor cotidiene, se folosesc de rețelele din care fac parte pentru a găsi soluții, de cele mai multe ori informale, pentru acestea. „Cu cât economia de piață (aducătoare de „prosperitate” și presupunând încredere între indivizi) merge mai prost, cu atât economia paralelă (asigurând supraviețuirea și bazându-se pe încrederea în rețele) va trebui să se descurce mai bine” (Mihăilescu, 2000: p.86).

De ce *Invizibili*?

Multă lume deplânge de ani de zile o pierdere a interesului cetățenilor față de politică și o scădere semnificativă a participării politice. La această tendință se mai adaugă și o afinitate - pentru categorii din ce în ce mai mari de oameni, către niște versiuni de autoritarism pe care le putem numi soft. Schimbările rapide sociale și tehnologice din modernitatea târzie, reunite de sociologul german Hartmut Rosa sub numele de *accelerare socială*, împreună cu presiunea pe care ele o exercită asupra ritmului vieții duc la o lipsă percepută și acută de reprezentare pentru o mare parte dintre oamenii aparținând acestor categorii. Acest lucru poate explica pe de o parte pierderea de încredere în instituțiile statului, în politică, dar chiar și în anumite politici publice specifice - ceea ce are consecințe dezastruoase atât pentru state cât și pentru politică pe termen lung.

Am întâlnit puncte de vedere și discursuri similare în cea mai mare parte dintre grupurile noastre țintă. Nu doar o satisfacție foarte scăzută cu status quo-ul prezent, dar și o pierdere a încrederii în viitor, o pierdere a încrederii într-o viață mai bună și o pierdere a încrederii în instituții. Pensionarii ne-au povestit despre cât de pierduți se simt atunci când vine vorba despre câștigurile lor viitoare și despre posibilitățile de a aduce o viață mai bună. Antreprenorii ne-au spus cât de slab echipați se simt atunci când încearcă să anticipeze schimbările economice și legislative și cât de lipsiți de speranță se simt atunci când vine vorba despre pensiile lor și sistemul de stat. Oamenii care lucrează la negru ne-au vorbit despre o lipsă de încredere foarte scăzută, uneori aproape completă în sistemul medical, în sistemul de pensii și chiar și în economia reglementată și în condițiile de pe piața muncii, în timp ce o mamă singură care trăia în precaritate chiar a menționat despre cum și-a învățat copiii să nu mai viseze, de teamă să nu ajungă mult prea dezamăgiți în viață.

Ne întâlnim cu astfel de lucruri în mare parte din țară și acest lucru nu are nimic de a face cu un excepționalism românesc, ci mai degrabă cu o consecință a unor tendințe sociale mult mai mari. Problema cea mai mare este însă că această lipsă de orizont, acest prezent care se comprimă, în care orice fel de schimbare sistemică sau pe termen lung devine imposibilă pe măsură ce pierderea speranței și încrederea în instituții continuă să erodeze toate lucrurile pe care statul încearcă din greu să le ofere cetățenilor.

Grupurile invizibile poartă multe însemne ale vulnerabilității. În acest sens, merită menționat că oricât de mult am încerca să le separăm, în societate, vulnerabilitățile se intersectează și de multe ori se adună. Și cu cât o fac mai mult, cu atât mai puțină speranță în viitor au cetățenii afectați, și cu atât mai puține opțiuni realiste pentru schimbare în bine ajungem să avem. Și noi dar și ei.

De ce *Invizibili*?

Cercetarea nu își propune să ofere soluții definitive, ci mai degrabă să prezinte modul în care aceste grupuri percep viața în societatea noastră, dificultățile cu care se confruntă, precum și sugestii de soluții venite din partea grupurilor dar și a unor reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale care lucrează cu acestea. Ceea ce ne-a arătat acest demers, dincolo de multe alte lucruri, este tocmai lipsa existenței unor soluții simple pentru aceste categorii de oameni. Nu avem de a face cu situații care se pot rezolva, de exemplu, doar prin suplimentarea unor alocări bugetare. În anumite zone cel puțin este nevoie de schimbare sistemică, și ceea ce lipsește deseori chiar mai mult decât finanțarea este o viziune pe termen lung și construirea de capacități relevante în sectorul social – măsuri și structuri mai bune.

Invizibilitatea este însă și profund legată de percepție. Datele culese în etapa cantitativă a studiului ne arată o perspectivă destul de sumbră vizavi de discriminarea pe care cetățenii obișnuiți o resimt în România. De altfel, aceasta a fost și o temă recurentă în studiu. O mare parte dintre invizibili s-au plâns de modul în care sunt percepuți de către cetățenii obișnuiți -sau cetățenii normali în sensul normativ al termenului. Pensionarii simt că încurcă tinerii și li se spune să mai mergă să mai stea și acasă pentru că și-au trăit deja viețile. Părinții din familii monoparentale se plâng de un alt tip de percepție, fiind văzute ca persoane care au ales să facă un copil și acum ar trebui să se descurce singure cu alegerea lor. Oamenii care muncesc la negru, la fel ca și unii dintre antreprenori, sunt considerați fie un fel de hoți fie exploatare, și cu cât se adună și criteriile legate de vulnerabilitate cu atât și discriminarea devine mai profundă și percepția acestor categorii se degradează. Există aici un cost psihologic foarte mare, care îi afectează uneori la fel sau chiar mai mult decât cel economic, deja foarte greu de suportat.

În acest caz avem de fapt de a face, dacă ne reîntoarcem la filozofie, cu un accent pus oarecum eronat pe responsabilitatea personală a individului în detrimentul importanței arhitecturii instituționale și a schimbărilor sociale mai largi amintite anterior. Adevărul este că trăim cu toții în sisteme sociale inegale. Dar acest lucru înseamnă că acesta este și locul din care ar trebui să începem schimbarea. Nu nivelul individual, ci nivelul instituțional. Nu vom reuși să facem lucrurile mai bune prin admonestarea celor care au pierdut această competiție antreprenorială cu viața, nu vom reuși nici exclusiv prin acordarea de subvenții pe care să și le gestioneze singuri pentru a se ridica tot singuri. Avem, dimpotrivă, șanse mult mai mari de succes dacă încercăm să transformăm structurile instituționale în unele un pic mai juste, astfel încât să le oferim tuturor oportunități mai bune și cadre mai bune în care să poată cel puțin să spera la o viață mai bună.

Metodologie

Etapa 1 Construcția proiectului

Identificarea potențialelor grupuri invizibile (dintre grupurile vulnerabile descrise în statisticile UE dar și alte cercetări științifice) și a dimensiunii acestora. Validarea invizibilității prin evaluarea construcției sociale și a puterii politice a grupurilor identificate, pe un eșantion de 800 de respondenți – online urban.

Etapa 2 Cercetare exploratorie calitativă

24 de interviuri în profunzime, cu durata de aproximativ o oră, împărțite egal între cele șase categorii, și între respondenți care se încadrează direct în acestea și reprezentanți sau angajați ai unor asociații neguvernamentale care au desfășurat sau desfășoară programe pentru cele șase categorii.

Etapa 3 Cercetare cantitativă

Eșantion național reprezentativ pentru populația adultă a României. Obiectivele etapei a 3-a au fost evaluarea construcției sociale și a puterii politice, măsurarea percepțiilor cu privire la aspect identificate în etapa calitativă, identificarea sub-eșantioanelor de persoane invizibile și identificarea diferențelor în percepții și obiceiuri, comparativ cu grupurile vizibile.

Etapa 4 Analize pe date secundare

Calcularea costurilor de oportunitate cuantificabile pentru bugetul de stat – costul opțiunii de a perpetua situația actuală a unui grup invizibil, comparativ cu alternative specifice fiecărui grup analizat.

Autori

Eva Militaru

Eva este cercetător științific gr. I în cadrul Institutului Național de Cercetare Științifică în domeniul Muncii și Protecției Sociale (INCSMPS), doctor în economie, are 20 de ani de experiență în cercetarea academică din domeniul socio-economic.

Activitatea sa de cercetare este concentrată în jurul următoarelor tematici: venituri și inegalități socio-economice, sărăcia, participarea pe piața muncii, incluziunea socială, indicatori socio-economici, iar printre ariile de specializare este și aceea de evaluare de programe și politici publice din domeniile ocupării, protecției sociale, veniturilor populației, educației și cercetării-dezvoltării.

A participat la realizarea a peste 40 de proiecte de cercetare, finanțate în cadrul programelor naționale, europene și internaționale, dintre care a coordonat 13 proiecte ca director de proiect sau responsabil de proiect din partea INCSMPS. Este autor a peste 50 de articole științifice sau capitole de carte. Este membru al Consiliului Științific al INCSMPS din anul 2015.

Alexandru Dincovici

Alexandru Dincovici lucrează de peste 15 ani în cercetare academică, cercetare de piață și consultanță organizațională.

Din 2014 este fondatorul buticului de consultanță antropologică IziBiz Consulting, unde lucrează cu clienți din multiple industrii, de la retail și telecomunicații la industria farmaceutică și instituții financiare, pentru a-și ajuta să își cunoască mai bine piețele în care activează, concurenții, clienții și angajații, dar și pentru a-i susține în procese de transformare organizațională.

Este antropolog, doctor în sociologie și lector asociat la SNSPA și Universitatea din București, unde a predat și predă cursuri de Focus Grup, Antropologie medicală, Antropologie aplicată, Antropologia corpului sau Teorii moderne în antropologie.

Din 2022 este bursier al Colegiului Noua Europă (NEC), unde urmează o cercetare postdoctorală despre tehnologie, algoritmi și subiectivare prin intermediul wearables.

Vorbește în public pe teme legate de domeniile sale de interes, cultură, corp și societate, și publică de la articole academice sau capitole în volume de specialitate la opinii și articole în diferite publicații, de la Dilema Veche la Scena 9, Wall-Street.ro, Smark sau Business Magazin.

Marian Marcu

Cu o experiență de 24 de ani în cercetarea pieței și 15 ca managing partner la Novel Research, Marian a fost implicat într-o gamă largă de proiecte strategice, derulate la nivel național și internațional de companii de top din diverse domenii de activitate, partide politice, organizații guvernamentale și ONG-uri.

Responsabilitățile au inclus integrarea metodelor analitice și a tehnologiilor de ultimă generație în identificarea tendințelor pieței, optimizării proceselor, segmentării pieței sau planificării strategice și tactice pentru proiecte cu randamente absolute de până la 99 milioane de euro.

Concluzii

A. STAREA EMOȚIONALĂ A POPULAȚIEI

- 80% dintre respondenți s-au simțit cel puțin odată în viață discriminați iar frecvența discriminării percepute de categoriile invizibile este de până la două ori mai mare comparativ cu restul populației.
- Majoritatea românilor (62,6%) se auto-evaluează negativ din punct de vedere al valorii personale pentru societate. Este un efect al discriminării percepute, al lipsei timpului disponibil și al stării necesare unei gândiri analitice.

Concluzii

B. PLANIFICAREA FINANCIARĂ PE TERMEN LUNG

- 57% din populația activă nu are încredere că sistemul de pensii este capabil să le asigure un trai decent după pensionare. Cu excepția celor în pragul pensionării și a șomerilor 55-64 ani, procentul rămâne majoritar în toate celelalte categorii socio-demografice și invizibile.
- Categoriile invizibile, care trăiesc precar și cu resurse puține, trăiesc orientate exclusiv către prezent, și investesc în cel mai bun caz doar în bunăstarea copiilor și în a lor, și în primul rând, dacă nu exclusiv, prin consum.

Concluzii

C1. FERMIERI DE SUBZISTENȚĂ

- Un procent covârșitor, de 83%, dintre consumatori consideră calitatea legumelor și fructelor vândute de micii fermieri mai bună comparativ cu cea a produselor similare vândute în supermarket-uri. Și din punct de vedere al percepției prețului mai mic, opinia dominantă este în favoarea micilor fermieri.
- Cu o dimensiune estimată la ~548 mii ferme de subzistență în 2020 conform EU-SILC și un cost de oportunitate cuprins între 1,423 [MM1] mld. Lei (raportat la salariul minim din Iulie 2022) și 2,320 mld. Lei (raportat la salariul median din Iulie 2022) reprezintă alături de antreprenori segmentul invizibil cu cel mai mare cost de oportunitate.
- Pentru a-și putea depăși condiția și urca în categoria de semi-subzistență, acești fermieri au nevoie de mai multă susținere instituțională care să le ușureze accesul la piețe de aprovizionare și de desfacere.

Concluzii

C2. MICI ANTREPRENORI ÎN RISC DE SĂRĂCIE ȘI EXCLUZIUNE SOCIALĂ

- 84% dintre români au o imagine foarte bună despre antreprenori, procent care crește la 91% în rândul tinerilor.
- Antreprenorii au cea mai mare stimă de sine, dar se simt printre cei mai discriminați dintre toate segmentele sociale analizate, alături de muncitorii la negru.
- 36% dintre români beneficiază de servicii prestate de un antreprenor din „gig economy”

Concluzii

C3. FAMILII MONOPARENTALE

- Familia clasică, formată din doi adulți și doi copii este în continuare un model normativ în raport cu care familiile monoparentale sunt judecate, și deseori discriminate în majoritatea situațiilor sociale și instituționale în care se află.
- Deficitul de resurse este acut în acest segment și prezent ca intercorelație între lipsa resurselor de timp (necesare îngrijirii copiilor, dezvoltării personale și profesionale, atât a copiilor cât și cea proprie) și lipsa resursele financiare necesare.
- Principala nevoie a acestei categorii este o infrastructură mult mai bună și mai bine distribuită în teritoriu de îngrijire a copiilor, începând cu creșele și grădinițele și terminând cu ciclul gimnazial.

Concluzii

C4. LUCRĂTORI LA NEGRU

- Economia informală în România este estimată la 29,03% din PIB în 2022. O creștere de 10,4% comparativ cu 2017.
- La nivel declarativ, 19% din populație cunoaște persoane care lucrează la negru și 6,9% (la care putem adăuga 1,5% care nu au dorit să răspundă) au declarat că li s-a întâmplat să fie plătiți la negru.
- Riscul de a lucra la negru este semnificativ mai ridicat în rândul bărbaților, a tinerilor, în București și în urbanul mare (peste 200.000 locuitori) dar și a familiilor monoparentale.

Concluzii

C5. ȘOMERI ÎNTRE 55 ȘI 64 DE ANI

- Discriminarea pe bază de vârstă este foarte răspândită în societate, șomerii de peste 55 de ani resimțind-o inclusiv la nivelul angajatorilor,
- O mare parte a categoriei șomerilor de peste 55 de ani duce lipsa unor competențe relevante pentru piața actuală a muncii, precum competențele digitale și cele de navigare a procesului de angajare și a relației cu angajatorul.
- Subvențiile (acordate angajatorilor și/sau șomerilor) reprezintă măsurile cu cel mai ridicat grad de acceptabilitate, în special în rândul grupului țintă. La polul opus, cel mai mic grad de acceptabilitate în grupul țintă este înregistrat de reconversia profesională.

Concluzii

C6. PENSIONARI ÎN RISC DE SĂRĂCIE ȘI EXCLUZIUNE SOCIALĂ

- 29% dintre pensionarii din România erau în anul 2020 în risc de sărăcie și excluziune socială.
- 70% din populația activă a României nu s-au întrebat niciodată cât vor avea pensia.
- 39% știu puțin sau nimic despre problemele pensiilor, iar 28% cred că nu merită să economisească pentru pensie, deoarece nu cred că vor apuca momentul.

Starea emoțională a populației

Starea emoțională a populației

88% dintre respondenți s-au simțit discriminați cel puțin o dată în viață

- Dreptatea, sau mai precis lipsa acesteia (nedreptatea), este o problemă cu care se confruntă aproape orice persoană adultă din România dacă ne referim numai la trei instituții generice: poliție, bancă și locul de muncă.
- Astfel, poliția este instituția asociată de cei mai mulți români cu lipsa dreptății: 87.9% dintre respondenți au declarat că cel puțin odată în viață au fost opriți, percheziționați, interogați, amenințați fizic sau abuzați pe nedrept de poliție.
- Referitor la locul de muncă, unde au fost testate trei posibile nedreptăți, concedierea nedreaptă a cumulat cel mai ridicat procent din populație (85,9%), urmată la o distanță marginală de refuzarea pe nedrept a unei promovări (83,5%) și de refuzarea pe nedrept a angajării (80,2%).
- Un procent similar cu concedierea este înregistrat și de nedreptatea în sistemul bancar: 85,8% au declarat că le-a fost refuzat un împrumut bancar, cel puțin odată, pe nedrept.
- Este important să reținem faptul că acestea sunt răspunsuri la o întrebare de opinie, în care măsurăm percepția populației mai mult sau mai puțin obiectivă despre aceste evenimente. Numeroase aprecieri au loc automat în mintea umană, realizate de gândirea emoțională, în baza în baza lejerității cognitive, fără a implica gândirea analitică. Frecvența lejerității cognitive este cu atât mai mare cu cât nivelul de cunoștințe de care dispune sistemul analitic este unul precar sau comunicarea este precară, individul fiind nevoit să facă presupuneri pentru a înțelege situația. Astfel, dacă vorbim de un împrumut la bancă, unde refuzul acordării unui împrumut se face în baza unei analize obiective de risc, putem concluziona că nedreptatea este percepută fals, în baza unei lipse de înțelegere a standardelor bancare și/sau dintr-o comunicare ineficientă a funcționarului bancar.

Starea emoțională a populației

31,4% dintre respondenți s-au simțit discriminați cel puțin odată în ultimul an

- Vârsta este percepută ca principalul criteriu de discriminare (de 35,4% din eșantion), fiind rezervat atât celor în vârstă cât și tinerilor. În cazul categoriilor de public invizibile, vorbim mai degrabă de un cumul/intersecție de criterii (ocupație, situație familială, sex, etc), care, deși înregistrează incidente mai mici în populație, au o intensitate de manifestare semnificativ mai mare.
- Numeroase studii internaționale demonstrează o corelație strânsă între percepția dreptății și satisfacția față de viață. Un nivel de peste 80% al nedreptății percepute este vizibil în societate prin polarizarea puternică a opiniilor, apariția formațiunilor extremiste și scăderea încrederii în instituții.
- Mai mult de jumătate dintre respondenți (31,4%) au resimțit în interacțiunile zilnice un tratament mai puțin amabil sau respectuos comparativ cu alți oameni, cel puțin odată în ultimul an.
- Dacă ne referim la instituțiile statului, procentul de 21,7%, al celor care au simțit lipsa de amabilitate și respect este îngrijorător dacă ne gândim la frecvența interacțiunilor dar mai ales la Articolul 16 din Constituția României: "Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări."
- Un procent similar, de 21,7% din respondenți au simțit cel puțin odată în ultimul an, insinuări privind lipsa de inteligență. În contradicție cu Articolul 22 din Constituție: "Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate."

Starea emoțională a populației

Frecvența discriminării percepute de categoriile invizibile este de până la două ori mai mare comparativ cu restul populației

- Din punct de vedere socio-demografic, constatăm o intensitate crescută în rândul populației 18-44 ani comparativ cu 45+ ani, ce atinge maximum în grupa de vârstă 30-44 ani.
- Persoanele invizibile din eșantion se confruntă cu frecvențe ale discriminării percepute semnificativ mai mari comparativ cu categoriile vizibile de populație, frecvențele maxime fiind înregistrate în rândul antreprenorilor în risc de sărăcie și excluziune socială: 29% dintre aceștia simt lipsa de amabilitate sau de respect cel puțin odată pe săptămână.
- Studiile internaționale au identificat asocierea directă a discriminării cu probleme de sănătate psihică și în special de pierdere a încrederii (indicatorii de încredere în instituții publice, persoane politice, mediu de afaceri din ce în ce mai scăzuți în ultimii ani, sunt un efect direct al discriminării auto-percepute).

Starea emoțională a populației

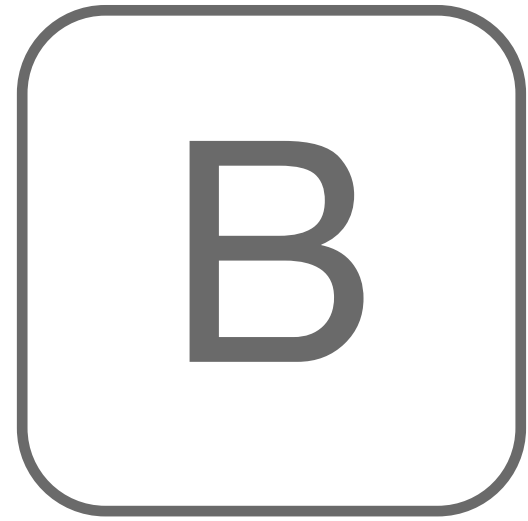
62.6% dintre respondenți se auto-evaluează negativ din punct de vedere al valorii personale pentru societate.

- Până când ajungem, și dacă ajungem la o idee clară despre cine suntem, ne folosim de sistemul de gândire rapid, intuitiv și emoțional, adică suntem o reflectare a ceea ce cred alții despre noi, spre deosebire de ceea ce credem noi despre noi înșine.
- Majoritatea românilor 62,6% se auto-evaluează negativ din punct de vedere al valorii personale pentru societate. Procentul este unul relativ constant de-a lungul segmentelor socio-demografice, cu tendințe ascendente în rândul publicului feminin, al persoanelor tinere 18-44 ani și al celor neocupate. La polul opus se află cei care desfășoară activități pe cont propriu, cu o stimă de sine semnificativ mai ridicată comparativ cu toate celelalte segmente de populație.
- Autopercepția valorii personale în cadrul segmentelor invizibile evidențiază doi poli: polul pozitiv (cu o stimă de sine ridicată), alcătuit din antreprenorii în risc de sărăcie și excluziune socială și polul negativ alcătuit din celelalte 5 segmente invizibile, cu o imagine negativă sau neclară asupra propriei persoane.
- Compararea indicatorului de construcție socială obținut în cele două etape cantitative ale proiectului confirmă încă odată teoria prezentă în ultimii ani a „României pe mai multe viteze”. Etapa 1 de evaluare a grupurilor invizibile a avut la bază o culegere a datelor online (cu selecție aleatoare din panelul online Novel Research), pe un target online, urban cu un nivel de educație peste medie, alfabetizat în domeniul calculatorului și informat.

Starea emoțională a populației

30% din respondenți se simt întotdeauna presați de timp

- Designul celei de a 2-a etape cantitativă, a însemnat un eșantion național reprezentativ și culegerea datelor față în față (CAPI). Indicatorii de construcție socială a celor 6 grupuri au înregistrat un declin semnificativ în etapa a 2-a, când eșantionul a inclus și grupurile invizibile dar și a altora aflate în dificultate. Ca o concluzie, putem afirma că auto-percepția valorii de sine scăzută induce o reacție în lanț, ce afectează și percepția față de alte persoane aflate în situații de dificultate, rezultatul final fiind creșterea polarizării.
- Lipsa timpului disponibil și a stării necesare gândirii analitice contribuie în mod semnificativ la auto-evaluarea negativă a propriei persoane. Genul feminin, grupa de vârstă activă, mediu de rezidență sub 200.000 locuitori și existența copiilor în gospodărie sunt principalii factori ce influențează negativ timpul disponibil al unei persoane.)

Planificarea financiară pe termen lung

Planificarea financiară pe termen lung

57% din populația activă nu are încredere că sistemul de pensii le va asigura un trai decent după pensionare. 23% din respondenți au încredere medie și numai 20% au încredere multă și foarte multă.

Două caracteristici socio-demografice influențează încrederea în sistemul de pensii: 1) vârsta, unde constatăm o creștere proporțională a încrederii odată cu creșterea vârstei și 2) mediul de rezidență (mărimea localității), cu o legătură invers proporțională cu încrederea în sistemul de pensii.

Lipsa de încredere în sistemul de pensii rămâne însă majoritară (peste 50%) în toate segmentele socio-demografice și invizibile analizate. Antreprenorii și familiile monoparentale sunt segmentele care își manifestă cel mai acut lipsa de încredere: numai 5,6% din antreprenori și 8,2% din familiile monoparentale indică multă și foarte multă încredere în sistem.

Pentru cei care și-au manifestat încrederea în sistem, cu excepția celor două segmente menționate mai sus, vorbim de un nivel de încredere predominant mediu

Câtă încredere aveți în sistemul de pensii de stat că vă va asigura un nivel decent al pensiei?

Planificarea financiară pe termen lung

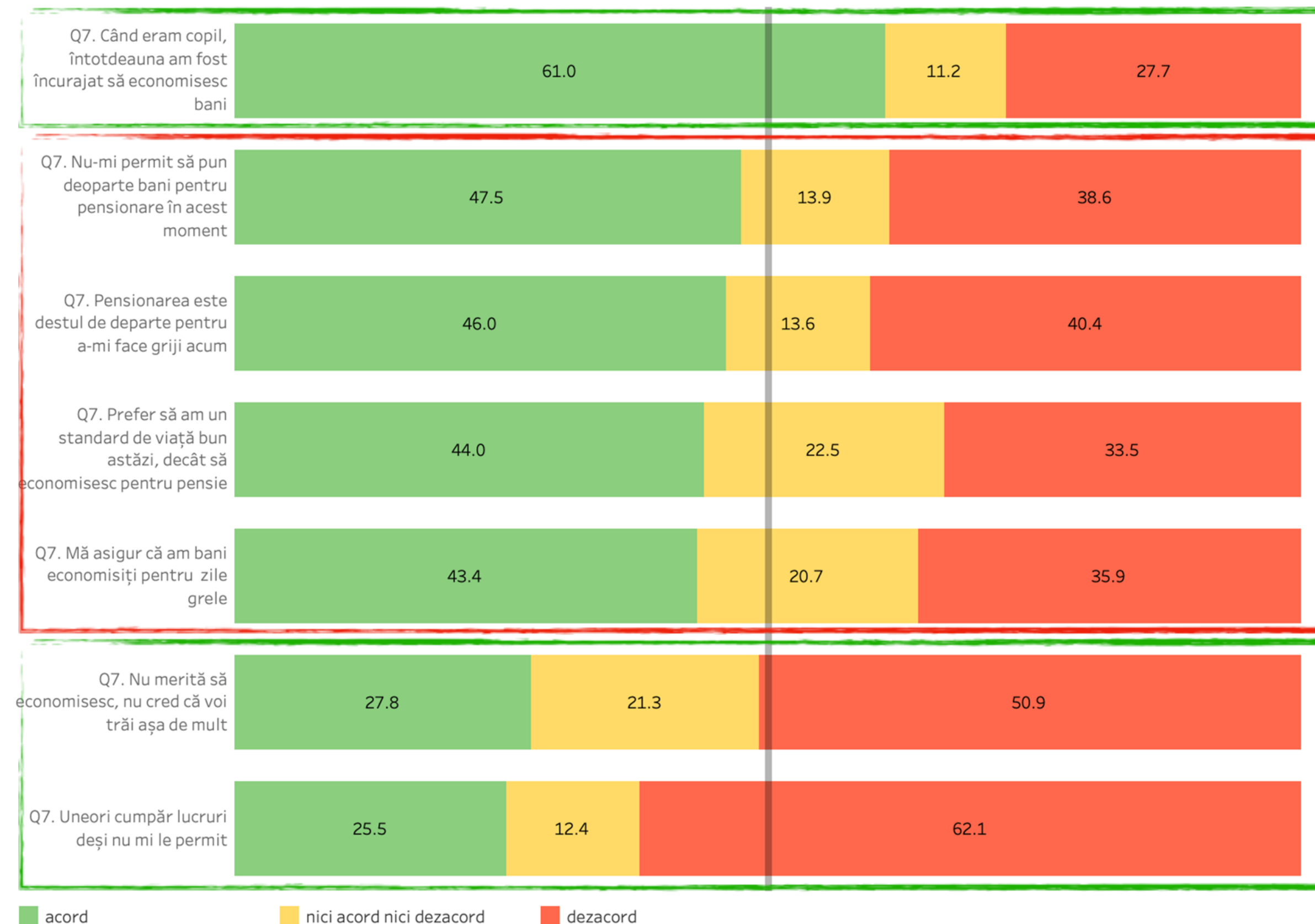
Există un acord majoritar din partea populației active pe comportamente chibzuite: *au fost încurajați să economisească în copilărie, evită să cumpere lucruri pe care nu și le permit, merită să economisească*, dar este mai degrabă o perspectivă teoretică, dezirabilă sau pe termen scurt.

Pe termen lung când vine vorba de pensie sau de zile negre, opiniile devin polarizate, în general cu înclinații semnificative în favoarea lipsei de planificare financiară:

48% din respondenți sunt de acord cu afirmația : „*Nu-mi permit să pun deoparte bani pentru pensionare în acest moment*”. Procente similare în ceea ce privește acordul sunt înregistrate de afirmațiile: „*pensionarea este destul de departe pentru a-mi face griji acum*”, „*prefer să am un standard de viață bun astăzi, decât să economisesc pentru pensie*” sau „*mă asigur că am bani economisiți pentru zile negre*”.

Toate cele 3 afirmații sunt ilustrează o polarizare puternică a opiniei publice. Lipsa de planificare pe termen lung afectează semnificativ mai mult persoanele cu educație medie și sub medie, locuitorii din urbanul mic și rural dar și segmentele invizibile de populație.

Cât de mult sunteți sau nu de acord cu următoarele afirmații ?

Planificarea financiară pe termen lung

Și autoevaluarea cunoștințelor despre sistemul de pensii tinde să polarizeze opinia publică, deși la o privire mai atentă, cei în temă au mai degrabă noțiunile generale - despre cum funcționează sistemul de pensii. Cu excepția persoanelor cu studii superioare, a bucureștenilor și antreprenorilor unde avem procente în jurul a 50% în favoarea cunoștințelor despre sistem, avem de a face cu o lipsă profundă a înțelegerii sistemului, ce atinge maximul în rândul unei categorii invizibile: șomeri 55-64 ani;

Cu toate acestea, 70% din populația activă nu și-a pus niciodată întrebarea cât va fi cuantumul pensiei de care vor beneficia. Deși înregistrăm procente mai mici ale lipsei de cunoaștere odată cu vârsta și nivelul de instruire, acestea rămân majoritare și alarmante în cadrul segmentelor invizibile. Incertitudinea că se vor descurca după pensionare este persistentă în toate segmentele analizate și dominantă în rândul lucrătorilor la negru și fermierilor de subzistență.

Categoriile invizibile, care trăiesc precar și cu resurse puține, nu mai au niciun fel de putere de a investi în viitor, și nici nu mai au așteptări de la el. Ei trăiesc orientați exclusiv către prezent, în care încearcă să se descurce, și investesc în cel mai bun caz doar în bunăstarea copiilor, și în a lor mai degrabă simbolic, prin consum;

Care dintre următoarele afirmații descrie cel mai bine ce simțiți referitor la sistemul de pensii?

C. Segmente invizibile

- 1) Fermierii de subzistență
- 2) Micii antreprenori în risc de sărăcie și excluziune socială
- 3) Familii monoparentale
- 4) Muncitorii la negru și economia informală
- 5) Șomerii între 55 și 64 ani
- 6) Pensionarii în risc de sărăcie și excluziune socială

C1

Fermieri de
subzistență

Fermierii de subzistență

Privire de ansamblu

Antropologul Vintilă Mihăilescu remarca, în mai multe ocazii, că nu mai există țăran român, el dispărând în mod legal în momentul aderării la Uniunea Europeană, când s-a interzis modul de producție domestic. Acela a fost momentul în care, în opinia antropologului, fostul țăran a avut de ales între a deveni muncitor sau a se transforma în fermier. Pe de altă parte însă, majoritatea reformelor care au vizat sectorul agricol din România *au fost agrare, și nu agricole, adică centrate pe proprietate, nu pe productivitate*, și asta cu mult înainte de 1989. Acest tip de gândire, în principal politică, a dus la o situație care încă se mai perpetuează și astăzi.

Descentralizarea care a venit după 1989 a și dus la o pasare a responsabilității acestei situații agrare la comunitățile locale, în lipsa unor strategii coerente și pe termen lung, ceea ce în practică a creat o dezvoltare extrem de inegală în teritoriu între diferitele unități administrative. Consecința este în continuare vizibilă: România are un potențial agricol mare, însă terenurile sunt în continuare foarte fragmentate și o mare din populație este angrenată în agricultura de subzistență sau de semi-subzistență, cu posibilități reduse de a ieși din această situație și cu tehnologie învechită, în rarele situații în care există.

Da, în general, țăranul nu își permite să facă ce ar trebui și ce ar fi de făcut, cum v-am mai zis, o roșie, un castravete, ceva cantitativ și calitativ. Eu dețin o moto-sapă din 94, deci puteți să vă dați seama cât încearcă țăranul să țină de un fier, de un utilaj pentru el, și tot am reparat-o, dar este norocul ca mai găsim piese, dar nu știm când om mai găsi și din astea.

În cuvintele unuia dintre participanții la cercetare, reprezentant al unei organizații neguvernamentale, *fermierii de subzistență sunt probabil pătura cea mai săracă din România.*

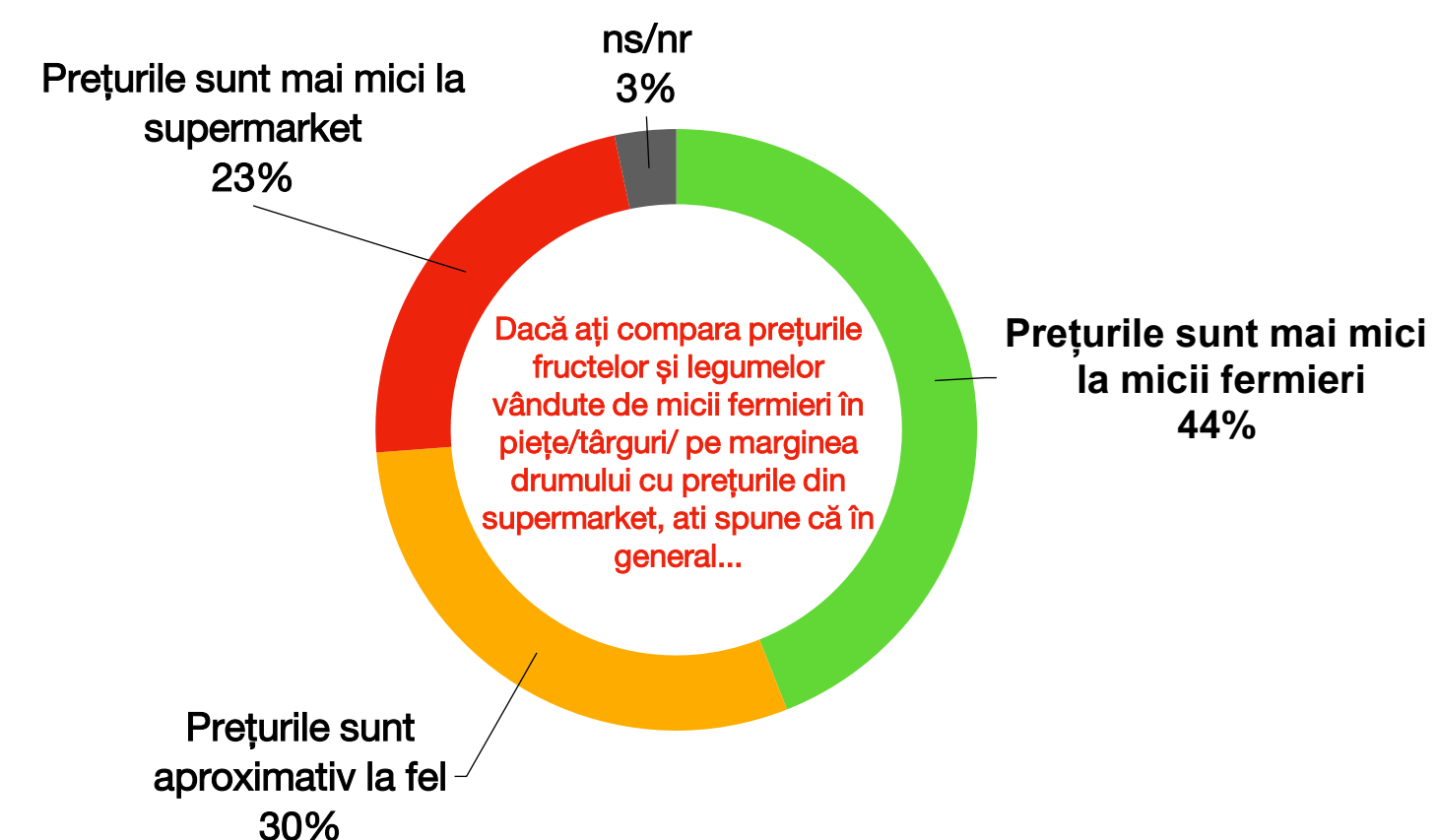
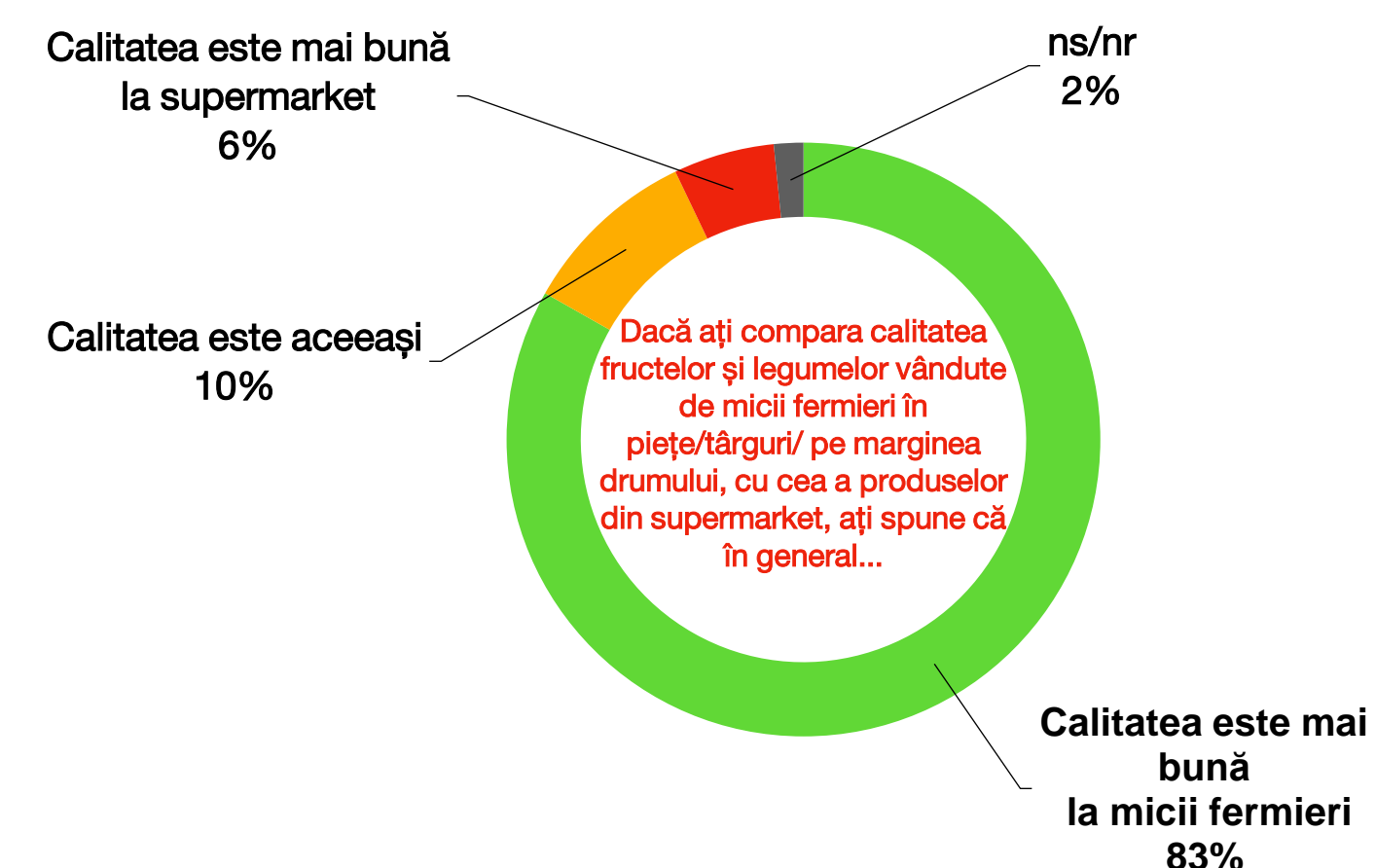
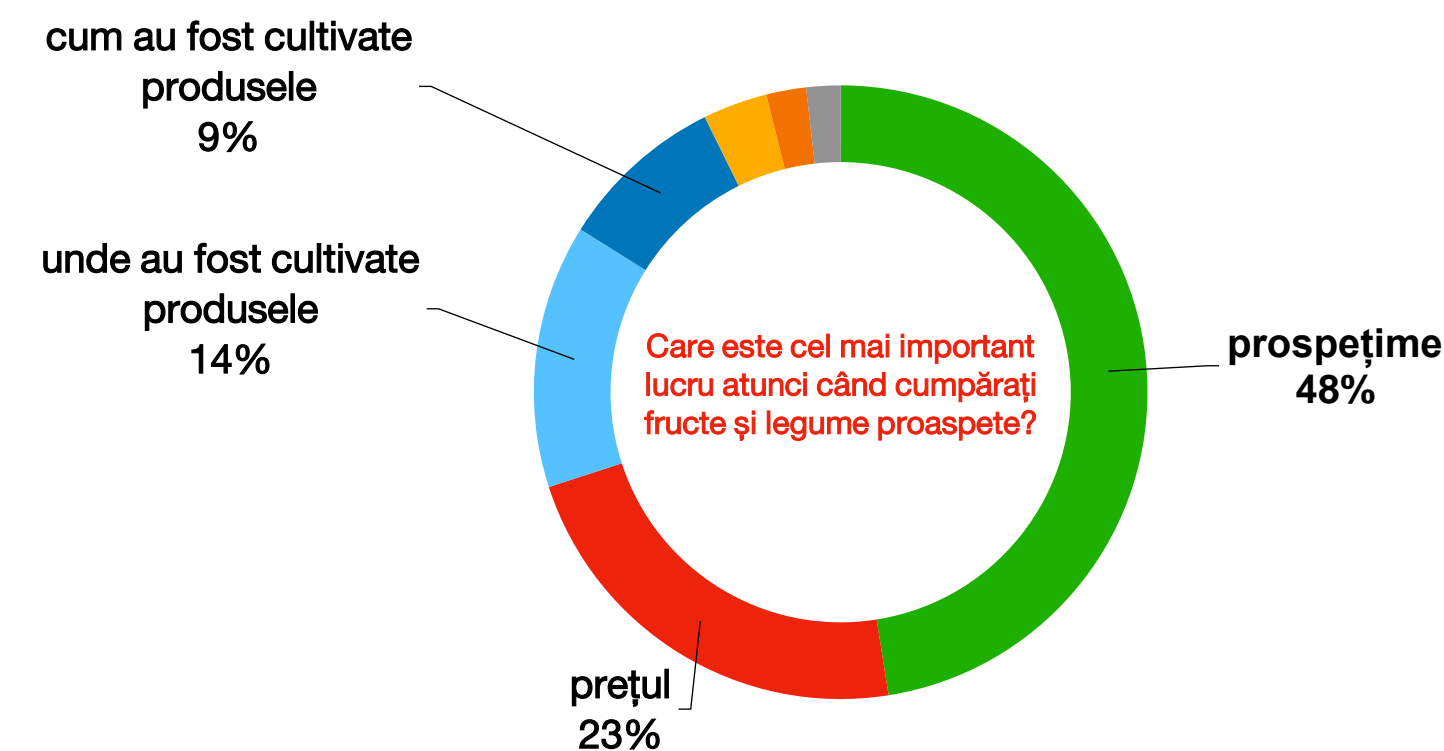
Nu ne permitem, și așa facem și noi pentru noi, ce ne dă Dumnezeu, bio, să zicem, că bio este, nu îmi permit nici o mașină de bălegar să îmi iau, o mașină din aia de 2 tone, îmi cere 5 milioane pe ea, vă dați seama.

Ei trăiesc dintr-o formă de ajutor social, de obicei foarte mică, fie pensie minimă fie alte forme de susținere din partea statului, care le acoperă parțial nevoile de bază pentru care este nevoie de bani și care nu pot fi compensate de utilizarea terenului dețin. În rest, ceea ce produc le asigură, de obicei parțial, necesarul de hrană. Pentru a compensa lipsurile provenite din această situație, unii oameni aleg să mai lucreze la negru, sezonier, fie în țară fie în afară, de unde trimit remitențe. Investițiile pe care le fac sunt mai degrabă simbolice, și se duc în consum, nu sunt orientate spre viitor, către optimizarea modului de producție sau creșterea sustenabilă a nivelului de trai.

Segmente invizibile

Fermieri de subzistență

- Prospețimea este caracteristica principală atunci când vine vorba de consumul de fructe și legume în opinia a 48% din români. Prețul (23%) originea (14%) și felul cum au fost cultivate (9%) sunt următoarele criterii luate în calcul de consumatorii români.
- Un procent covârșitor de 83% dintre consumatori consideră calitatea legumelor și fructelor vândute de micii fermieri mai bună comparativ cu cea a produselor similare vândute în supermarket-uri. Și din punct de vedere al percepției prețului mai mic, opinia dominantă este în favoarea micilor fermieri.
- Dintre cele 6 grupuri analizate fermierii de subzistență ocupă locul secund, după antreprenori în ceea ce privește construcția socială pozitivă. Cu o dimensiune estimată la ~548 mii ferme de subzistență în 2020 conform EU-SILC și un cost de oportunitate cuprins între 1,157 mld. Lei (raportat la salariu minim din Iulie 2022) și 1,885 mld. Lei (raportat la salariu median din Iulie 2022) reprezintă alături de antreprenori segmentele invizibile cu cel mai mare cost de oportunitate. În plus, avantajul pe termen lung al acestui segment este oportunitatea de a angrena în economie locuitorii din mediul rural în risc de sărăcie și excluziune socială cel mai numeros segment vulnerabil.

Segmente invizibile

Fermieri de subzistență

- Fermierii de subzistență reprezintă una dintre cele mai precare categorii din societate. Acest lucru are și cauze obiective, structurale, care țin de rentabilitatea scăzută a terenurilor foarte mici.
- Ei nu duc însă lipsă doar de resurse financiare pentru un trai decent, ci de multe ori și de competențele și resursele necesare pentru a ieși din spirala sărăciei în care trăiesc.
- Creșterea gradului de asociere, inclusiv prin mărirea numărului de cooperative, care pot oferi soluții viabile pe termen lung pentru fermierii de subzistență, se lovesc în primul rând de lipsa de competențe de management/administrare și de înțelegere a legislației, chiar mai mult decât de lipsa de încredere.
- Fermierii de subzistență se confruntă însă cu o lipsă dublă de predictibilitate care îi afectează. Pe lângă cea socială și economică, mai ales din contextul ultimilor ani, au de a face și cu impredictibilitatea condițiilor meteorologice, care pentru o categorie unde nu există niciun fel de capitalizare este dezastruoasă.

Segmente invizibile

Fermieri de subzistență

- În acest sector, poate chiar mai mult decât în altele, nu există soluții rapide pentru a le putea îmbunătăți situația. Ceea ce se poate face, pe termen lung, ține în primul rând de condițiile socio-economice din România, de nivelul veniturilor și de opțiunile disponibile pentru muncă, și de abia după de măsuri directe pentru categoria lor.
- În același timp însă, este nevoie și de un efort mai mare în vederea profesionalizării agriculturii, concomitent cu o sporire a tendinței de comasare a terenurilor, sub diferite forme, precum crearea de cooperative funcționale și eficiente, care să asigure atât condiții pentru sporirea rentabilității cât și accesul mai bun la piețe de desfacere, după cum vedem mai jos.
- Pentru a-și putea depăși condiția și urca în categoria de semi-subzistență, acești fermieri au nevoie de acces mai facil la piețe de desfacere pentru produsele lor. Soluțiile posibile sunt fie crearea de rețele de colectare de produse, care să realizeze legătura directă dintre producători și vânzători, sau de platforme de cumpărare/vânzare locale direct de la producători.
- Un regim fiscal mai flexibil în agricultură ar putea rezolva, la rândul său, anumite probleme legate atât de piața muncii și indisponibilitatea forței de muncă din rural cât și de posibilitatea angrenării fermierilor de subzistență în rețele de colectare.

Segmente invizibile

Fermieri de subzistență

548,3 mii gospodării /
ferme de subzistență

Venit net lunar: 175 Lei

1433,9 mii gospodării din
mediul rural

în risc de sărăcie și excluziune socială

Venit net lunar: 95 Lei

mediul rural include cea mai numeroasă populație în risc de sărăcie și excluziune socială, ce poate reprezenta, fie o oportunitate de implicare directă în măsuri dedicate micilor fermieri, fie indirectă, ca forță de muncă.

Cost de oportunitate lunar pentru bugetul de stat

CO = diferența în taxele directe plătite statului + diferența între impozitele directe (TVA) plătite statului.
Grup de comparație: Salariat cu salariul minim / median

Raportat la salariul minim:

1.42 miliarde Lei

+

1.96 miliarde Lei

=

3.38 miliarde Lei

Raportat la salariul median:

2.32 miliarde Lei

+

3.40 miliarde Lei

=

6.23 miliarde Lei

C2

Micii antreprenori
în risc de sărăcie
și excluziune
socială

Micii antreprenori

Privire de ansamblu

Poate părea atipic să întâlnim abordată, într-o cercetare despre grupuri vulnerabile și invizibile în România, clasa micilor antreprenori. Până la urmă, aceștia se bucură de o acoperire mediatică largă, de la cei tradiționali până la inovatorii din zona start-up-urilor, și există multiple programe guvernamentale de sprijin care li se adresează, inclusiv prin intermediul Planului Național de Redresare și Reziliență. Antreprenoriatul este, în același timp, văzut și ca o eliberare de relațiile tradiționale de muncă, una care poate oferi independență, venituri mult mai mari decât în calitate de salariat, și asociat cu inovația și crearea de plus-valoare.

Pe de altă parte, însă, starea companiilor din România arată altceva, dincolo de acest miraj al antreprenoriatului. O mulțime de oameni, în acte antreprenori deoarece sunt deținători de companii, se străduiesc și ei, asemenea multor grupuri vulnerabile, să se descurce de la o lună la alta sau, în unele cazuri, de la o zi pe alta. Devin mai degrabă contractori independenți, proprii lor angajați sau intermediari în procese mai complexe de prestări de servicii (deci în continuare angrenați în relații de muncă, doar că mai precare) și trăiesc de fapt într-o stare permanentă de insecuritate, cu un orizont de timp la fel de limitat, din multe puncte de vedere, ca și celelalte categorii cuprinse în studiu. În Planul Național de Redresare și Reziliență se menționează explicit că sănătatea financiară a firmelor din țară este departe de a fi optimă, România situându-se pe locul doi din Europa la numărul companiilor cu capitaluri negative. Doar 20% dintre cele active sunt bancabile, iar slaba capitalizare a companiilor este o problemă recunoscută în discursul public.

Am identificat astfel, în categoria micilor trei antreprenori, trei subgrupuri diferite, care operează în contexte diferite și au provocări și probleme diferite. Gradul lor de invizibilitate diferă, după cum diferă și capacitatea lor de a se face auzite în spațiul public și de a da voce situației și nemulțumirilor lor.

a. Antreprenorii cu afaceri mici care le asigură subzistența lor și, uneori și familiei. Există multiple forme pe care le poate îmbrăca acest mic antreprenoriat, de la magazine de cartier la mici frizerii sau diferite tipuri spații de consum/alimentație publică. Sunt tocmai categoria slab capitalizată menționată anterior, care le asigură proprietarilor o existență precară.

b. Al doilea este al antreprenorilor sociali, care din punct de vedere instituțional acționează mai mult prin intermediul asociațiilor neguvernamentale. Ei constituie, de multe ori, punți de legătură între antreprenoriatul economic și invizibilii pe care îi urmărește acest studiu, mare parte dintre inițiativele lor urmărind tocmai o îmbunătățire a situației acestora din urmă și a rolului lor în societate.

Micii antreprenori

Privire de ansamblu

c. Al treilea grup este al lucrătorilor de pe platforme, din ceea ce este numit la nivel global gig economy.

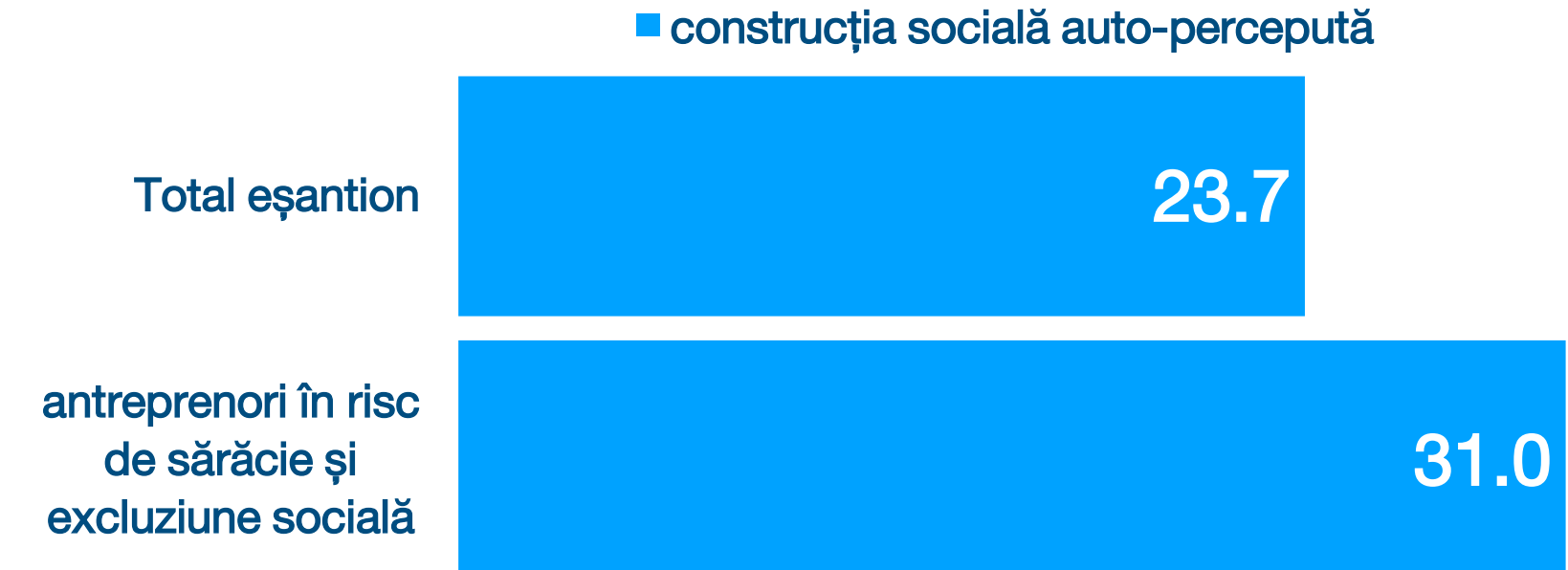
Ei constituie un nou tip de lucrător care prestează muncă remunerată, fie sub o formă tradițională, în baza unui contract, pentru un intermediar, fie devenind la rândul său antreprenor în acte, prin înființarea unei forme juridice distincte prin intermediul căreia să poată presta servicii. La nivelul Statelor Unite și în Europa, această categorie era estimată în 2016 la peste o treime din totalul persoanelor cu vârsta suficientă pentru a munci.

Atunci când avem însă de a face cu intermedierea unor platforme tehnologice (guvernanță algoritmică), pentru care la nivel discursiv toți acești lucrători sunt întotdeauna antreprenori flexibili, numiți de multe ori parteneri și nu angajați, între ei și client se află aproape întotdeauna un algoritm opac, ce are capacitatea de a le schimba constant condițiile de muncă, ducându-i într-o zonă de insecuritate și precaritate fără niciun avertisment prealabil. Acesta nu a făcut direct obiectul studiului, însă tema prinde amploare și începe deja să facă obiectul unor cercetări academice serioase, inclusiv în România .

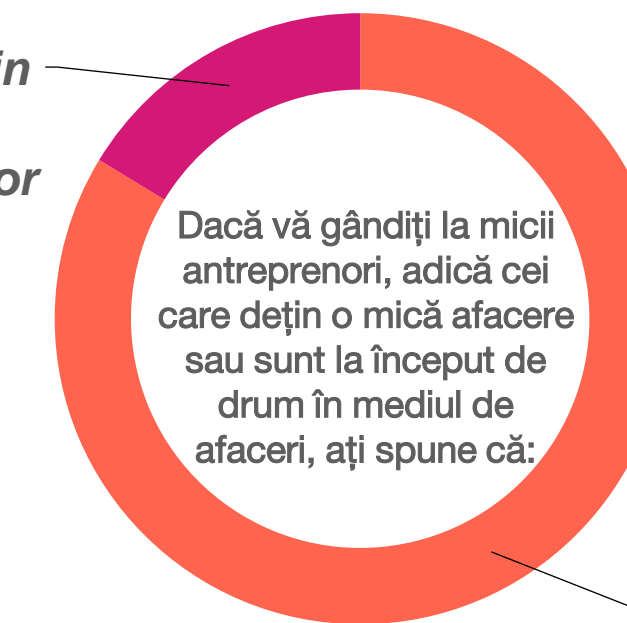
Segmente invizibile

Micii antreprenori în risc de sărăcie și excluziune socială

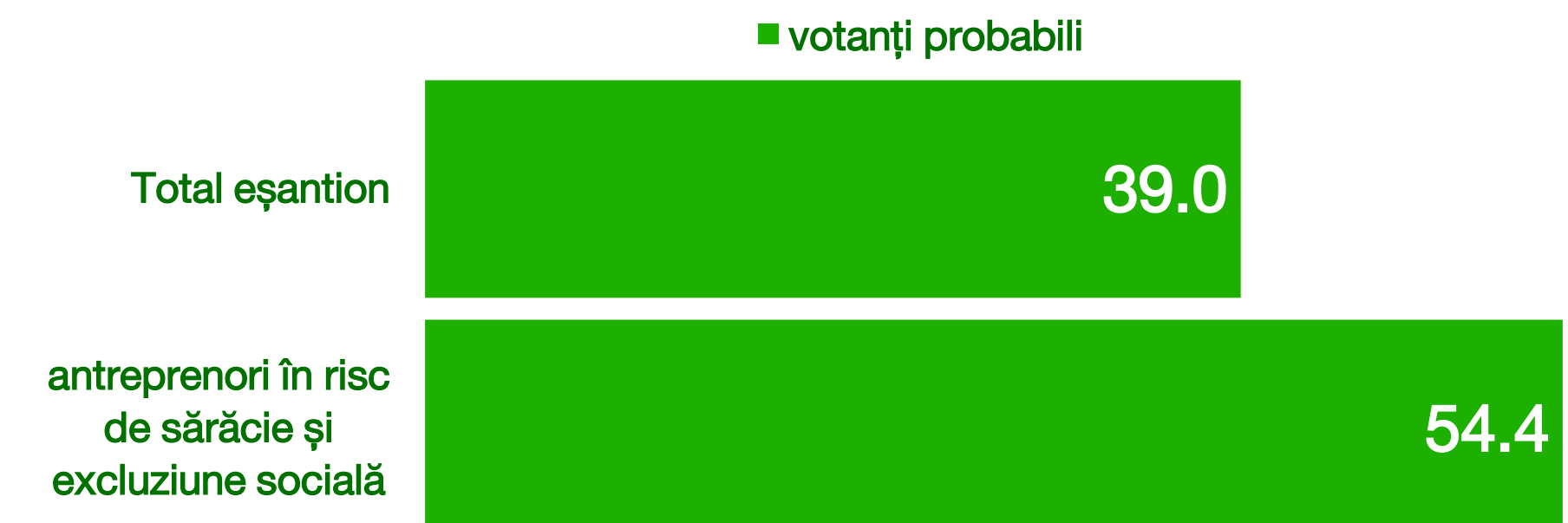
- Micii antreprenorii, se bucură de o stimă de sine semnificativ mai mare comparativ cu toate celelalte segmente invizibile dar și cu majoritatea populației, dar și imaginea acestora în rândul populației pare a fi una covârșitor pozitivă, de admirație (84%).
- Din punct de vedere al discriminării percepute, antreprenorii, alături de lucrătorii la negru se simt semnificativ mai mult discriminați comparativ cu toate celelalte segmente socio-demografice și invizibile analizate: 28.8% dintre antreprenori simt că sunt tratați cu mai puțină amabilitate sau respect față de alți oameni cel puțin odată pe săptămână!
- Admirația declarată de ceilalți este mai degrabă o exprimare “pozitivă” a invidiei celorlalți: 31.2% dintre antreprenorii în risc de sărăcie și excluziune socială se simt discriminați din cauza ocupației pe care o au.
- Există o discrepanță majoră între imaginea de antreprenor și situația financiară a acestuia ce poate avea ca rezultat un optimism exagerat al acestui segment în ceea ce privește planificarea financiară pe termen lung sau o subestimare a riscurilor care apar odată cu vârsta.
- Statisticile EU-SILC/EUROMOD arată că în mediul urban există 209,2 mii lucrători pe cont propriu care au un venit net lunar de 311 lei, iar la nivel național un număr de 1066.3 mii lucrători pe cont propriu cu un venit net lunar de 261 lei.

Mai degrabă îi compătimesc pentru dificultățile din viața de antreprenor
16.3%

Mai degrabă îi admir pentru curaj și reușite
83.7%

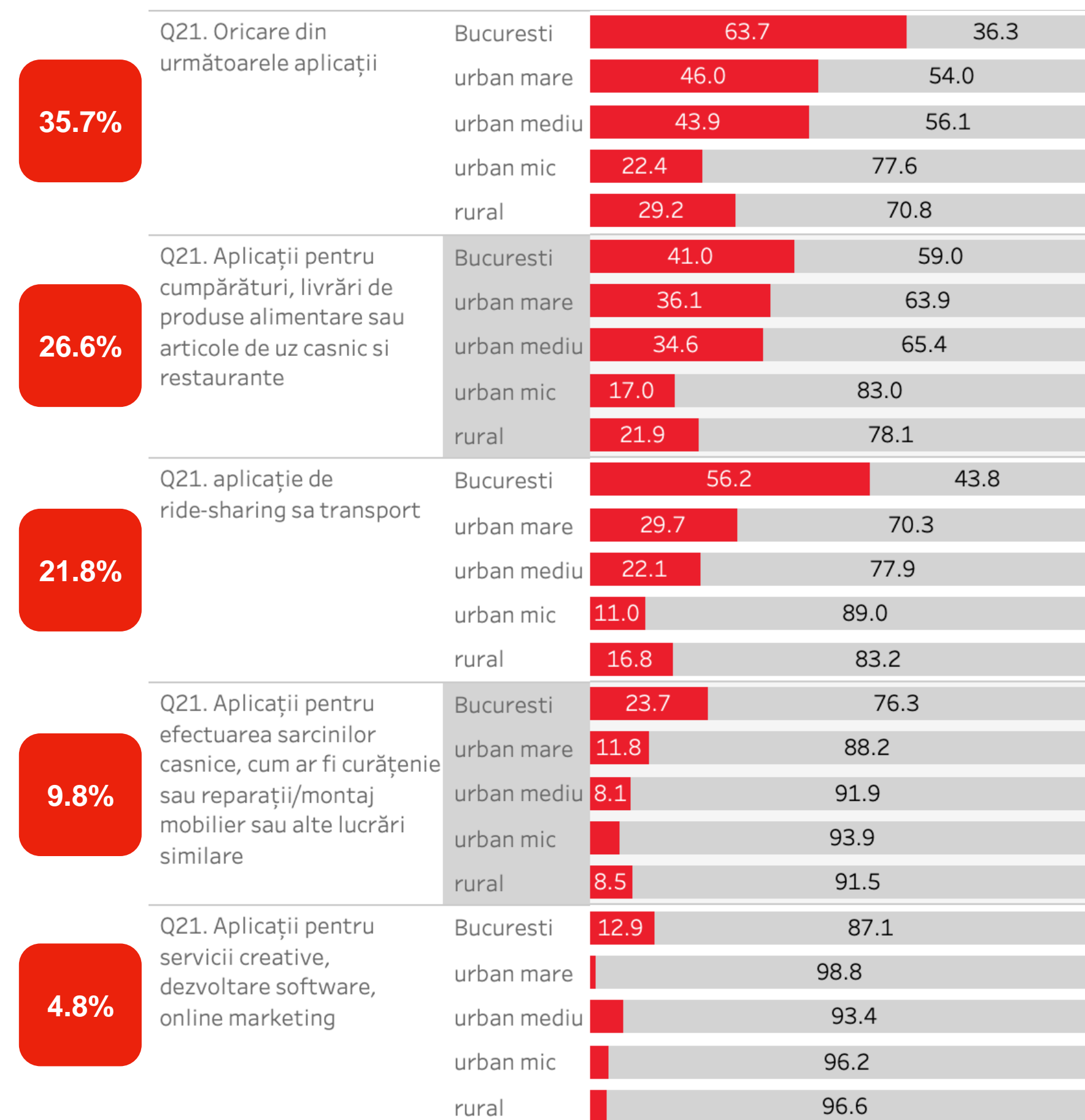

Segmente invizibile

Micii antreprenori în risc de sărăcie și excluziune socială

- Cel puțin 36% din populația României a beneficiat în ultimele 12 luni de serviciile oferite prin "gig economy". O valoare pe tendință ascendentă susținută de condițiile pandemice și digitalizarea rapidă. Cu toate că Bucureștiul și marele orașe domină în ceea ce privește incidența acestor servicii, valorile în urbanul mic și rural arată că extinderea la nivel național este una extrem de rapidă.
- Datele Institutului Național de Statistică cu privire la migrația internă (până în 2021), reflectă un tendință ascendentă în ceea ce privește soldul schimbărilor de domiciliu din urban în rural. Tendința este prezentă în tot spectrul de vârstă, cu excepția grupei de vârstă 20-29 ani. Și pentru acesta din urmă grupă de vârstă, începând cu 2020 asistăm la o încetinire a tendinței descendente. Și în acest caz vorbim despre un efect de accentuare a tendinței migrației în rural accentuat de pandemie. În 2022, indicele prețului de consum exprimat cu două cifre menține tendința accentuată de pandemie și explică și de ce, în mediul rural înregistrăm o incidență a serviciilor gig economy semnificativ mai mare comparativ cu urbanul mic.
- Este mai rentabil din punct de vedere financiar pentru cei ce au părinții în mediul rural să se reîntoarcă acasă, pentru a face economii și o nouă viață acolo, iar serviciile gig economy, prin flexibilitatea demonstrată pot genera valoare adăugată și atrage în economie cel mai numeros segment invizibil (ce poate face, de exemplu livrări de produse proaspete de la producător la clientul final).

În viața de zi cu zi cât de des ți s-a întâmplat oricare dintre următoarele lucruri?

Segmente invizibile

Micii antreprenori în risc de sărăcie și excluziune socială

Lucrători pe cont propriu

(persoane care desfășoară o activitate independentă, aflate în risc de sărăcie sau excluziune socială)

Dimensiunea grupului: 1.06 milioane persoane

Venit net lunar : 261 Lei

Cost de oportunitate lunar pentru bugetul de stat

CO = diferența în taxele directe plătite statului + diferența între impozitele directe (TVA) plătite statului.
Grup de comparație: Salariat cu salariul minim / median

Raportat la salariul minim: 1.34 miliarde Lei

Raportat la salariul median: 2.29 miliarde Lei

Segmente invizibile

Micii antreprenori în risc de sărăcie și excluziune socială

Antreprenorii reprezintă o categorie socială valorizată pozitiv în societate și încurajată inclusiv prin politici publice, însă în același timp și cea mai neîncrezătoare în resursele statului și capacitatea acestuia de a îi asigura securitatea financiară pe termen lung. Această situație paradoxală se reflectă, în studiu, și în încrederea cea mai mică dintre toate categoriile de respondenți arătată în capacitatea sistemului de pensii de a le asigura un venit decent.

Principalele probleme pe care această categorie le-a evidențiat sunt extrem de diverse, de la cuantumul taxelor și atitudinea autorităților până la probleme de competitivitate și de lipsă a forței de muncă. Toate acestea par să devină mai presante în ultimul an, pe fondul evenimentelor din regiune și a crizei energetice care începe deja să se resimtă.

Soluțiile identificate se pot încadra în trei tipuri de măsuri sau politici publice:

a. Activități de educare și prevenire din partea autorităților. Prezumția de vinovăție cu care simt că se confruntă antreprenorii în relația cu autoritățile poate fi combătută cu o schimbare de abordare, în special din partea instituțiilor de control, dublată și de o schimbare de legislație mai favorabilă antreprenorilor și mai transparentă. Schimbarea de atitudine pe care și-o doresc pare însă cea mai dificil de implementat. Ea poate însă începe cu manuale de bune practici și recomandări concrete, care să învețe antreprenorii cum să respecte legea, în loc să îi sancționeze de la prima abatere identificată. Un circuit de feedback mai bun de la nivelul acestor interacțiuni înapoi către autorități și chiar în circuitul legislativ ar putea corecta anumite prevederi care duc în practică la situații absurde.

Segmente invizibile

Micii antreprenori în risc de sărăcie și excluziune socială

b. Predictibilitate fiscală. Aceasta este de mulți ani un deziderat vehiculat de întreg mediul de afaceri. Schimbările de legislație apărute au fost de multe ori suficient de radicale pentru a avea un impact foarte mare asupra multor categorii de antreprenori, și de multe ori acest lucru s-a resimțit mai ales în rândul celor mici și vulnerabili. În plus, orizontul de timp în care au avut loc schimbările a fost destul de restrâns pentru a putea permite strategii de gestionare a efectelor sale sau pentru a permite reorganizări care să le poată face față.

c. Acces mai facil la surse de know how și finanțare, dar și dobânzi mai mici la credite. Antreprenorii care au participat la studiu au deplâns costul mare al creditării, unii dând drept exemplu alte țări europene. În condițiile lipsei de capitalizare a unei bune părți dintre companiile din România, foarte puține sunt eligibile pentru a accesa finanțări bancare, și există o lipsă recunoscută de cunoaștere, în rândul antreprenorilor, a cunoștințelor necesare pentru a putea accesa surse de finanțare diferite, precum fondurile europene sau chiar și schemele de ajutor de stat.

C3

Familii monoparentale

Familii monoparentale

Privire de ansamblu

Familia monoparentală, din punct de vedere social, este o anomalie statistică. Este mai puțin decât o familie, și în multe contexte nici nu este recunoscută ca atare. Întrucât idealul de familie este în general unul normativ și pune presiune socială mare asupra celor care deviază de la el.

Când mă întâlneam cu fostul soț și ieșeam cu copiii în oraș, veneau să mă felicite că m-am împăcat, și eu m-am uitat, zic, de ce spuneți așa? Păi cum, că v-am văzut, zâmbeați, râdeați, ce familie frumoasă erați.

Familia, în general, oferă o rețea întreagă de susținere pentru creșterea copiilor, care poate compensa în multe situații lipsa resurselor materiale sau a unei infrastructuri care să asigure acest lucru, în perioadele de indisponibilitate ale părinților. Atunci când avem de a face cu familii monoparentale, însă, structura de susținere se înjumătățește uneori, alteleori se restrânge la maxim, iar dacă întâlnim situația în gospodării în care adulții nu au nici resurse materiale suficiente și nici un nivel optim de educație ea se transformă într-o vulnerabilitate greu de gestionat cu impact asupra cel puțin două generații.

Pentru părinți, apariția copiilor și nevoile de îngrijire care decurg de aici înseamnă uneori că sunt nevoiți să rateze alte oportunități de dezvoltare personală și profesională care, pe termen lung, i-ar ajuta să iasă din starea de sărăcie și precaritate în care se regăsesc.

Despre familii cu copii minori

Pentru majoritatea celor care au copii, a fi părinte este o parte importantă a identității lor

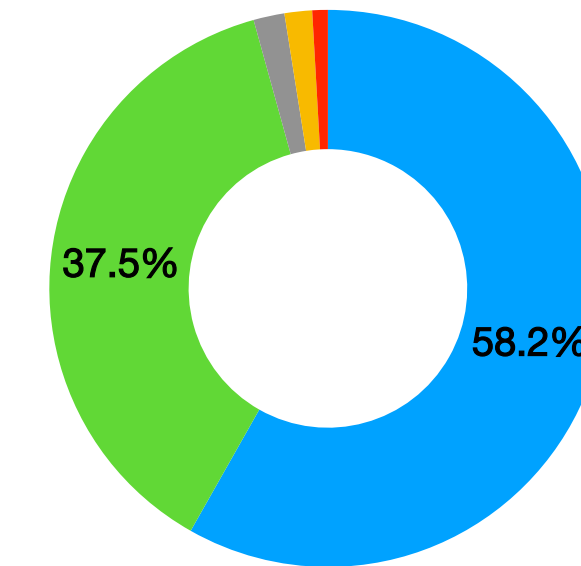
Pentru aproximativ 58% din cei care au copii, activitatea de părinte este extrem de importantă pentru ceea ce îi caracterizează și pentru alți 38% este foarte importantă. Cel mai ridicat nivel de importanță se înregistrează în rândul părinților ce desfășoară activități pe cont propriu și al celor din medii rezidențiale < 200.000 locuitori.

Deși există o tendință ascendentă a timpului pe care părinții îl petrec împreună cu copii, există, de asemenea, o anxietate sporită a părinților referitoare la întrebarea: aloc suficient timp copiilor?

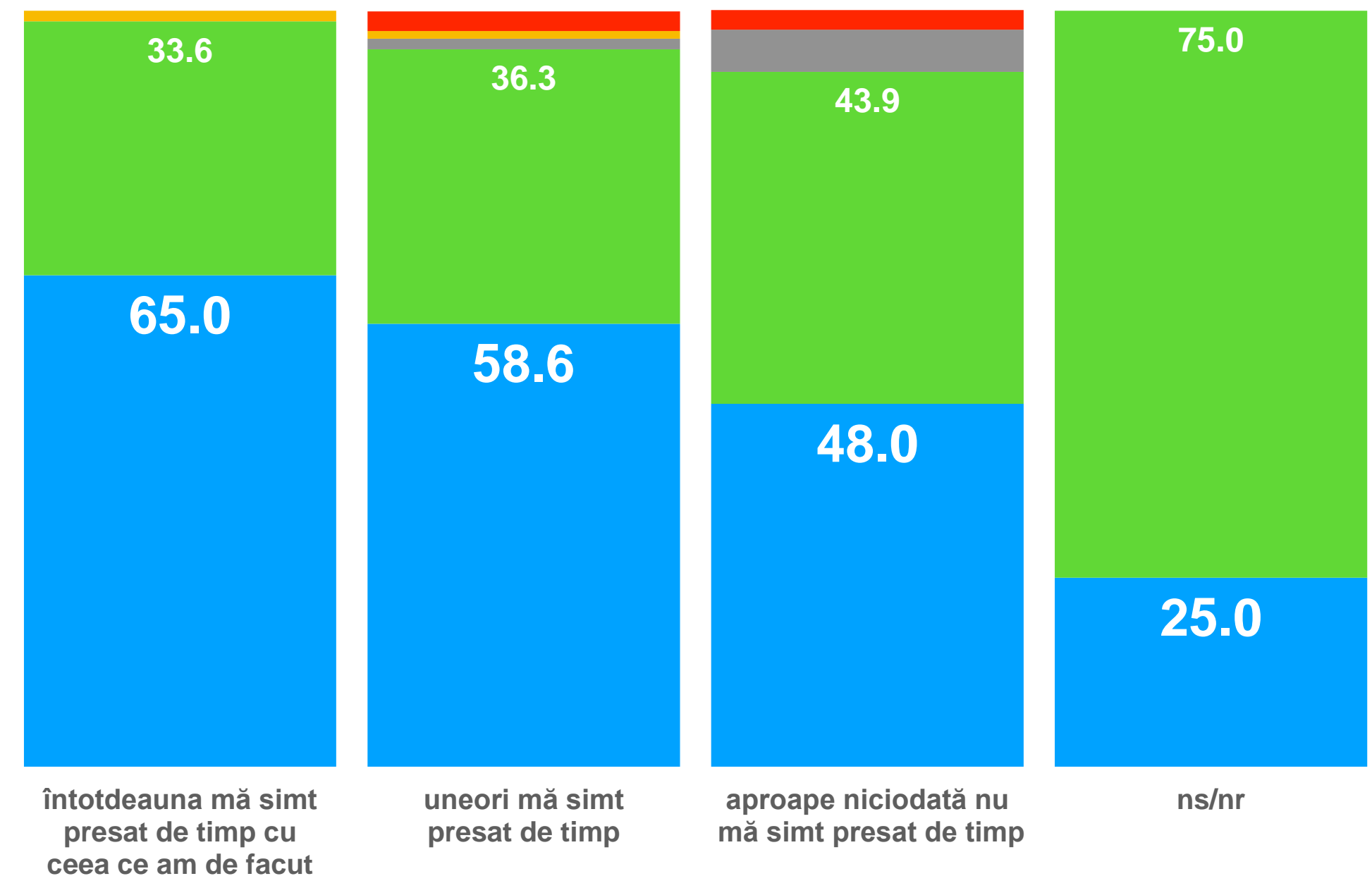
A simți că nu sunt suficiente ore în zi contribuie fără îndoială la stresul și oboseala părinților și majoritatea părinților din ziua de azi spun că se simt grăbiți cel puțin o parte din timp. De fapt, 37% spun că se simt mereu grăbiți, chiar și să facă lucrurile pe care trebuie să le facă și încă ~ 40% spun că uneori se simt grăbiți.

Importanța acordată activității de părinte corelează pozitiv cu percepția presiunii de timp - cu cât pentru un părinte este mai importantă activitatea de părinte, cu atât mai mult simte presiunea timpului.

Gândindu-vă la persoana dumneavoastră, cât de important sau neimportant este să fii părinte pentru ceea ce vă caracterizează?

oarecum important nu așa de important* ns/nr foarte important extrem de important

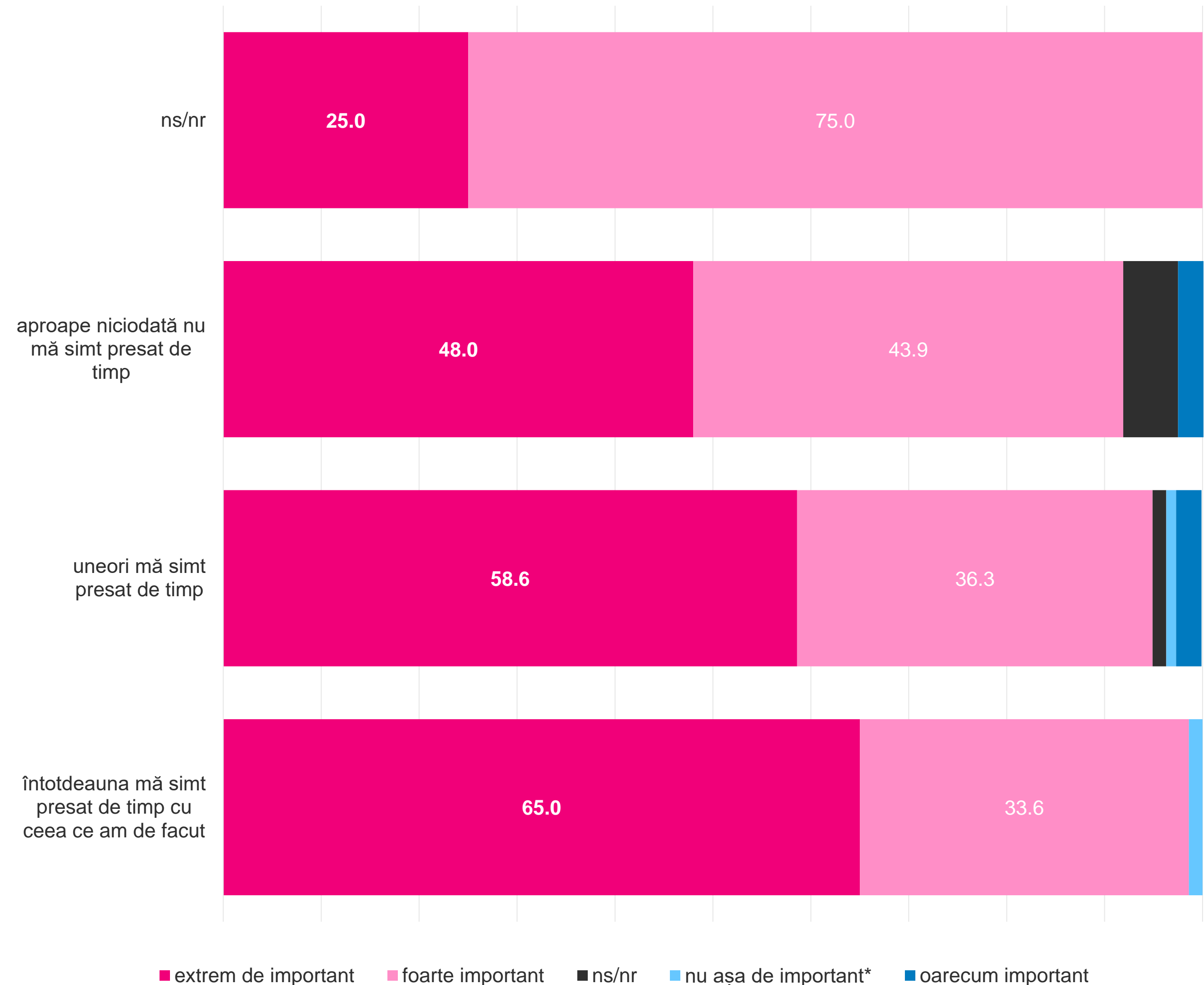
Despre familii cu copii minori

Pentru majoritatea celor care au copii, a fi părinte este o parte importantă a identității lor

O importanță scăzută pentru activitatea de părinte generează insatisfacție, opusul nu este însă întotdeauna adevărat, ci depinde de nivelul de instruire, ocupație și mediul de rezidență:

- o presiune mai mică de timp și o utilizare mai redusă a serviciilor informale și înseamnă un nivel mai ridicat de insatisfacție - educație sub medie, persoane care nu lucrează
- Presiunea timpului asociată cu o incidență mare de utilizare a serviciilor de îngrijire a copiilor generează o satisfacție ridicată pentru activitatea de părinte și este prezentă în rândul segmentului cu studii superioare;
- Presiunea timpului cu o incidență mare de utilizare a serviciilor de îngrijire a copiilor generează un nivel de insatisfacție mai mare în București și în rândul celor care desfășoară activități pe cont propriu;
- Presiunea timpului asociată cu o incidență mică de utilizare a serviciilor de îngrijire a copiilor generează o satisfacție ridicată pentru activitatea de părinte și se manifestă în mediul rural.

Gândindu-vă la persoana dumneavoastră, cât de important sau neimportant este să fii părinte pentru ceea ce vă caracterizează?

Familii monoparentale

Costuri de oportunitate

Familii monoparentale

Familie monoparentala cu 1 copil, 2 copii sau 3+ copii, cu părintele având un venit lunar egal cu venitul median pentru fiecare categorie (in functie de numărul copiilor).

Dimensiunea grupului: 272.500 familii

Venit net lunar : 261 Lei

Cost de oportunitate lunar pentru bugetul de stat

Grup de comparație: familie cu doi parinti salariați cu salarii egale cu venitul median (pentru parintii din fiecare categorie in functie de numărul copiilor)

CO = diferența in taxele directe plătite statului + diferența între impozitele directe (TVA) plătite statului.

Raportat la salariul median: 2.29 miliarde Lei

Familii monoparentale

- Familiile monoparentale resimt intens presiunea de timp pe fondul incidenței reduse de utilizare a serviciilor de îngrijire ceea ce generează insatisfacție.
- Discriminarea în funcție de situația familială a fost resimțită de un număr mare de respondenți. Familia *clasică*, formată din doi adulți și doi copii este în continuare un model normativ în raport cu care familiile monoparentale sunt judecate în majoritatea situațiilor sociale și instituționale în care se află.
- Principala nevoie a acestei categorii este o infrastructură mult mai bună și mai bine distribuită în teritoriu de îngrijire a copiilor, începând cu creșele și grădinițele și terminând cu ciclul gimnazial. Acestea ar trebui să asigure o potrivire mult mai bună cu programul standard de lucru, de 8 ore, astfel încât părinții să poată fi mai bine integrați pe piața muncii, și să nu ajungă temporar în economia gri sau neagră.
- Există discrepanțe mari în teritoriu din punct de vedere al accesibilității îngrijirii pentru copii, mai ales dacă luăm drept punct de reper capitala și o comparăm cu alte orașe sau cu mediul urban.
- Această categorie se confruntă cu o problemă serioasă de resurse, de la resurse de timp pentru îngrijirea copiilor și dezvoltarea personală și profesională (atât a copiilor cât și cea proprie) până la resursele financiare necesare pentru asigurarea acestora. În cazul copiilor, de exemplu, activitățile extracuriculare necesită cheltuieli pe care familiile monoparentale le pot acoperi doar cu dificultate, ducând în timp la adâncirea unor inegalități între acestea și restul *lumii*.
- Asigurarea facilităților de îngrijire a copilului (creșe, grădinițe after school, etc), care să permită dezvoltarea copiilor, dar și părintelui singur o activitate profesională și personală cu un nivel de presiune mai scăzut poate însemna un cost de oportunitate pentru bugetul de stat în valoare de 501 milioane lei lunar.

Familii monoparentale

Famiiliile monoparentale necesită soluții destul de complexe și costisitoare, dar de care pot însă beneficia mai multe categorii sociale dacă sunt implementate.

a. Creșterea infrastructurii pentru educație timpurie și a extinderea școlii de după școală. Este nevoie de stimularea redimensionării infrastructurii educaționale pentru a acoperi mai bine nevoile din teritoriu și a crește accesul beneficiarilor, inclusiv ai celor proveniți din categorii defavorizate, la creșe și grădinițe gratuite.

b. Înființarea de centre maternale sau subvenționarea acestora

Pentru femeile cu copii, victime ale abuzului domestic, centrele maternale reprezintă o instituție indispensabilă. Având în vedere toate tipurile de servicii pe care acestea le prestează, este nevoie de o finanțare mai bună și țintită pentru asigurarea îndeplinirii acestei nevoi.

c. Măsuri de combatere a discriminării

Unul dintre respondenții la studiu, voluntar în mai multe asociații, menționa că în instituțiile de învățământ, în continuare, terminologia preferată pentru familiile cu un singur părinte este cea de familie dezorganizată.

Este astfel nevoie de eforturi mari pentru a elimina stigmatul de care suferă acești membri ai societății, pornind de la modul în care sunt luați în evidență, instituțional, și până la modul în care sunt tratați în societate.

Familii monoparentale

d. Acordarea de subvenții sau facilități fiscale pentru activități destinate copiilor

Pentru a răspunde nevoilor de dezvoltare personală, educațională, și de petrecere a timpului liber pentru copii, se pot introduce facilități fiscale sau chiar subvenții pentru familiile monoparentale în anumite sectoare de activitate. De la transportul în comun până la sporturi și instituții de cultură, orice fel de facilitate fiscală este binevenită pentru o familie monoparentală cu dificultăți în a-și asigura necesarul lună de lună.

C4

Economia informală și munca la negru

Lucrătorii la negru

Privire de ansamblu

Piața muncii la negru nu adună o singură categorie omogenă de cetățeni care aleg activitățile informale din motive ce țin exclusiv de optimizări fiscale, cu toate că și acele alegeri sunt justificate de multe ori, la nivel personal, printr-un eșec vizibil al statului, resimțit de cetățeni, în furnizarea unor servicii de bază în schimbul impozitării muncii.

Am identificat astfel oameni care muncesc legal și își suplimentează veniturile pe piața neagră, însă și șomeri în vârstă care nu mai reușesc să se angajeze și sunt nevoiți să accepte munci în economia informală pentru a se întreține. Mai întâlnim însă și alte categorii, precum familiile monoparentale cu copii mici, pentru care accesul pe piața muncii este mai dificil iar lipsa de sincronizare dintre un program obișnuit de muncă și programul școlilor, creșelor sau grădinițelor le poate împinge spre alte tipuri de ocupare. Există, nu în ultimul rând, și mici antreprenori sau meșteșugari informali care câștigă exclusiv din munca prestată către alte persoane fizice, pentru că obțin venituri pe care le consideră suficiente și mult mai mari decât din munca prestată în mediul privat, cu contract.

Avem însă, și aceasta este o categorie aparte, un număr foarte mare de oameni din economia informală care sunt cvasi-imposibil de angajat și care de multe ori nici nu intră în statisticile oficiale datorită unui cumul de vulnerabilități. Pe de o parte pentru că nu au un nivel minim de educație, nu au avut niciun fel de experiență pe piața muncii, pot suferi de dizabilități, boli cronice sau adicții, sau pot fi angrenați și în agricultura de subzistență. În aceste situații deosebit de precare intervin uneori remitențele, care le permit beneficiarilor să ducă un trai relativ decent, sau munca sezonieră în străinătate, care combinată cu agricultura de subzistență și uneori cu mici sume primite din bugetul de asistență socială, le permite să se descurce. Însă în alte situații precaritatea nu este completată nici măcar de astfel de venituri sporadice.

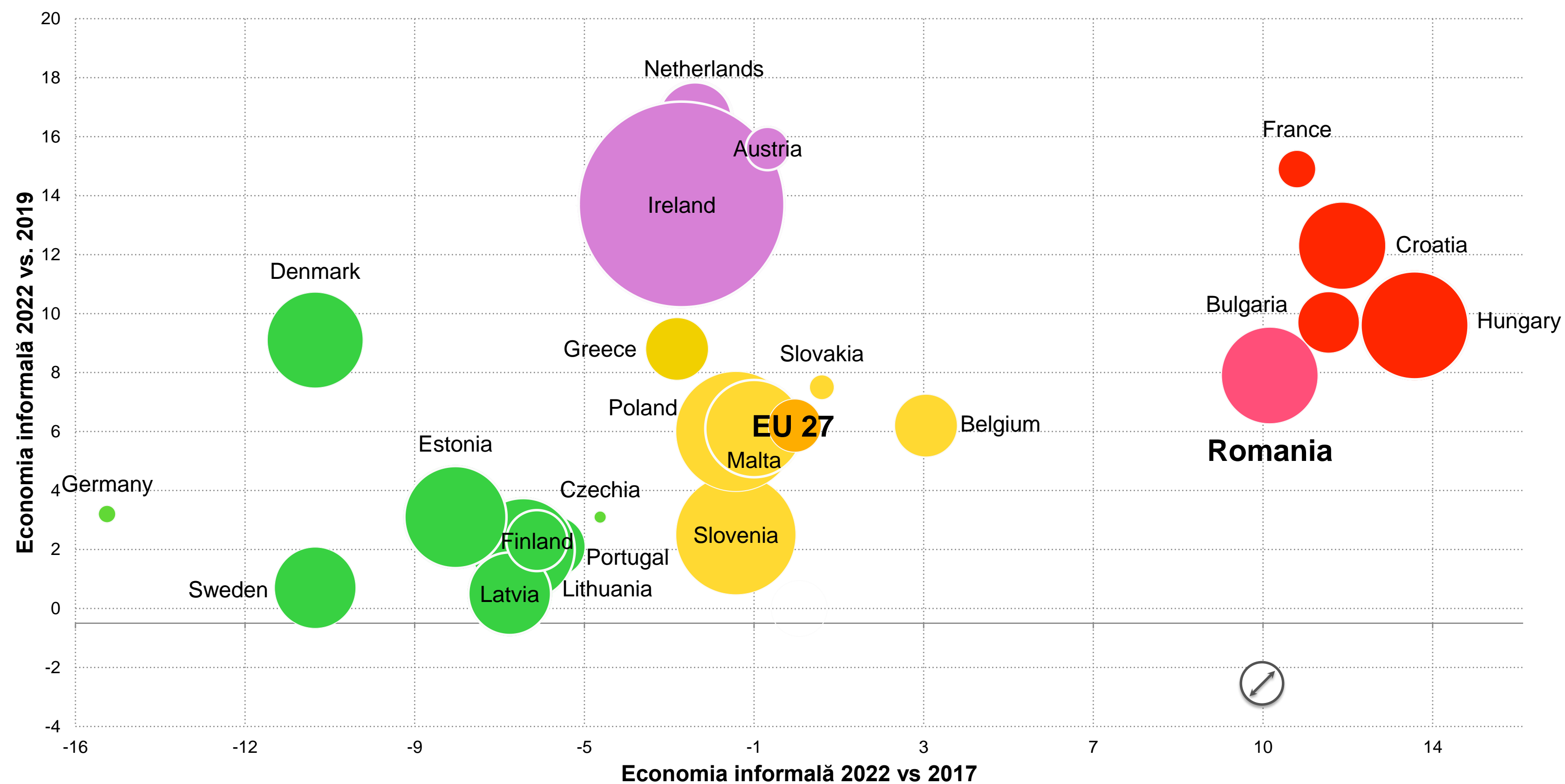
Modul în care ne gândim și vorbim despre munca la negru, mai ales în spațiul public, riscă de multe ori să ajungă strict într-o paradigmă a responsabilității individuale, care ignoră condițiile structurale și schimbările de arhitectură instituțională. De aceea, datele despre această categorie trebuie citite cu prudență, într-o cheie neutră de lectură, care să ne permită să evităm culpabilizarea unor întregi categorii de oameni angrenați în sectoarele informale, și implicit construirea de politici publice pe premise represive care pot ajunge să dăuneze, pe termen lung, tocmai persoanelor care au cea mai mare nevoie de ajutor. De altfel, aceste rânduri sunt scrise la foarte scurtă vreme după intrarea în vigoare a unor noi prevederi, de la 1 august 2022, de impozitare a veniturilor part time la valoarea întreagă, în urma cărora se dezbate impactul real al acestei schimbări și numărul de contracte de muncă desfăcute la care a dus măsura.

Economia informală

Evoluția economiei informale în UE: 2017 - 2022

La nivelul UE, pandemia a adus inversarea trendului descendent al economiei informale, inversare valabilă pentru marea majoritate a statelor, cu excepția României, Ungariei, Croației și Bulgariei.

Pentru toate cele 4 state menționate, pandemia a avut un efect minor asupra trendului ascendent preexistent, format pe fondul evoluțiilor ascendente ale PIB.

Dimensiunea bulei = creșterea PIB în 2022 vs 2019;

Estimarea dimensiunii economiei informale se bazează pe o combinație între Multiple Indicators and Multiple Cause (MIMIC) și metoda monetară/cererea de cash.

Sursa: New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022, Friedrich Schneider; European Commission

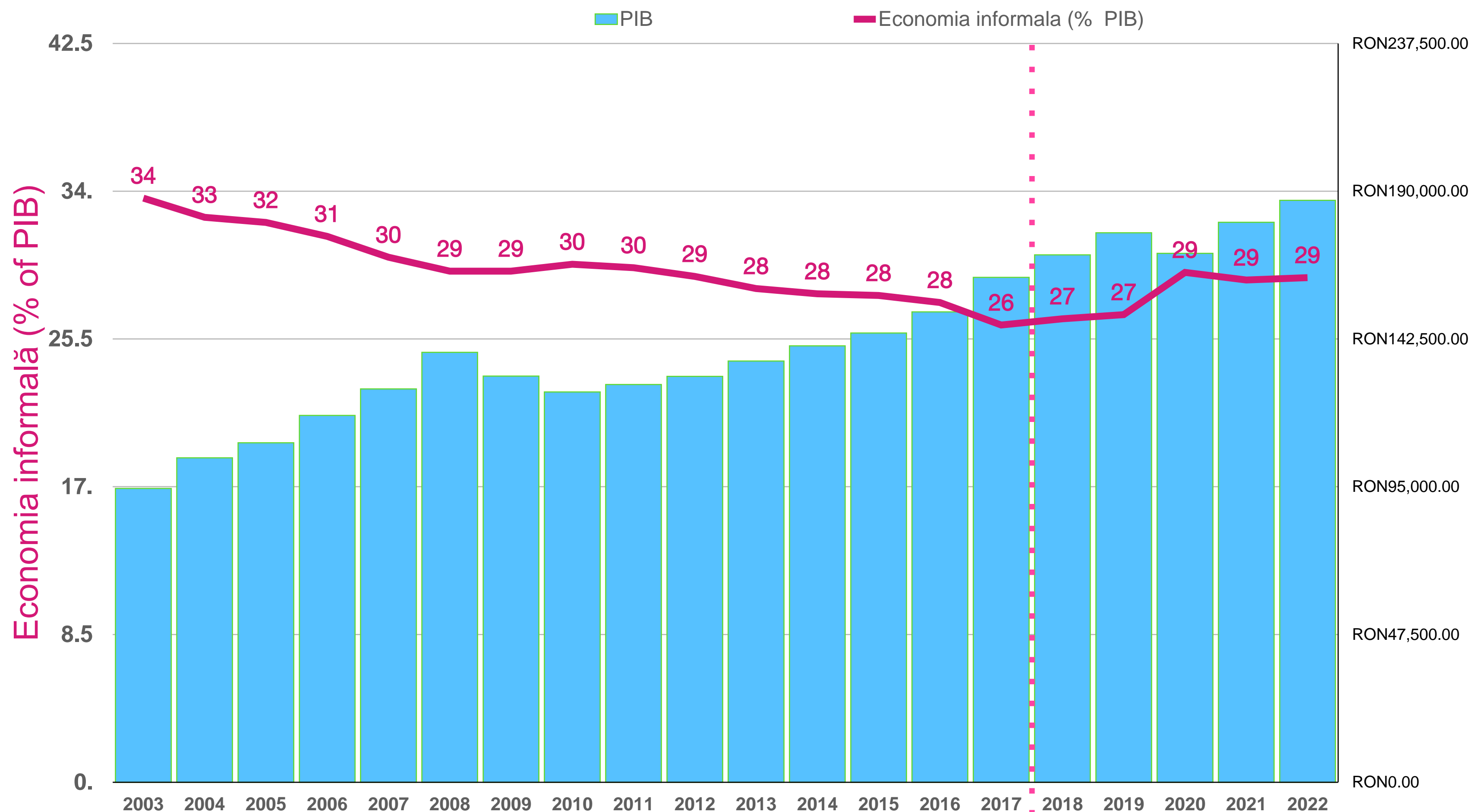
Economia Informală

Evoluția economiei informale în România

Economia informală în România este estimată la 29.03% din PIB în 2022.

După 14 ani de evoluție descendentă, în 2018 este înregistrat un punct de minim și o rupere de trend a economiei informale, pe fondul trendului ascendent al PIB.

În 2022, economia informală crește cu 10.4% comparativ cu 2018, suprapusă peste o creștere a PIB-ului cu 15.3% în aceeași perioadă.

Estimarea dimensiunii economiei informale se bazează pe o combinație între Multiple Indicators and Multiple Cause (MIMIC) și metoda monetară/cererea de cash.

Sursa: New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022, Friedrich Schneider; European Commission

Segmente invizibile

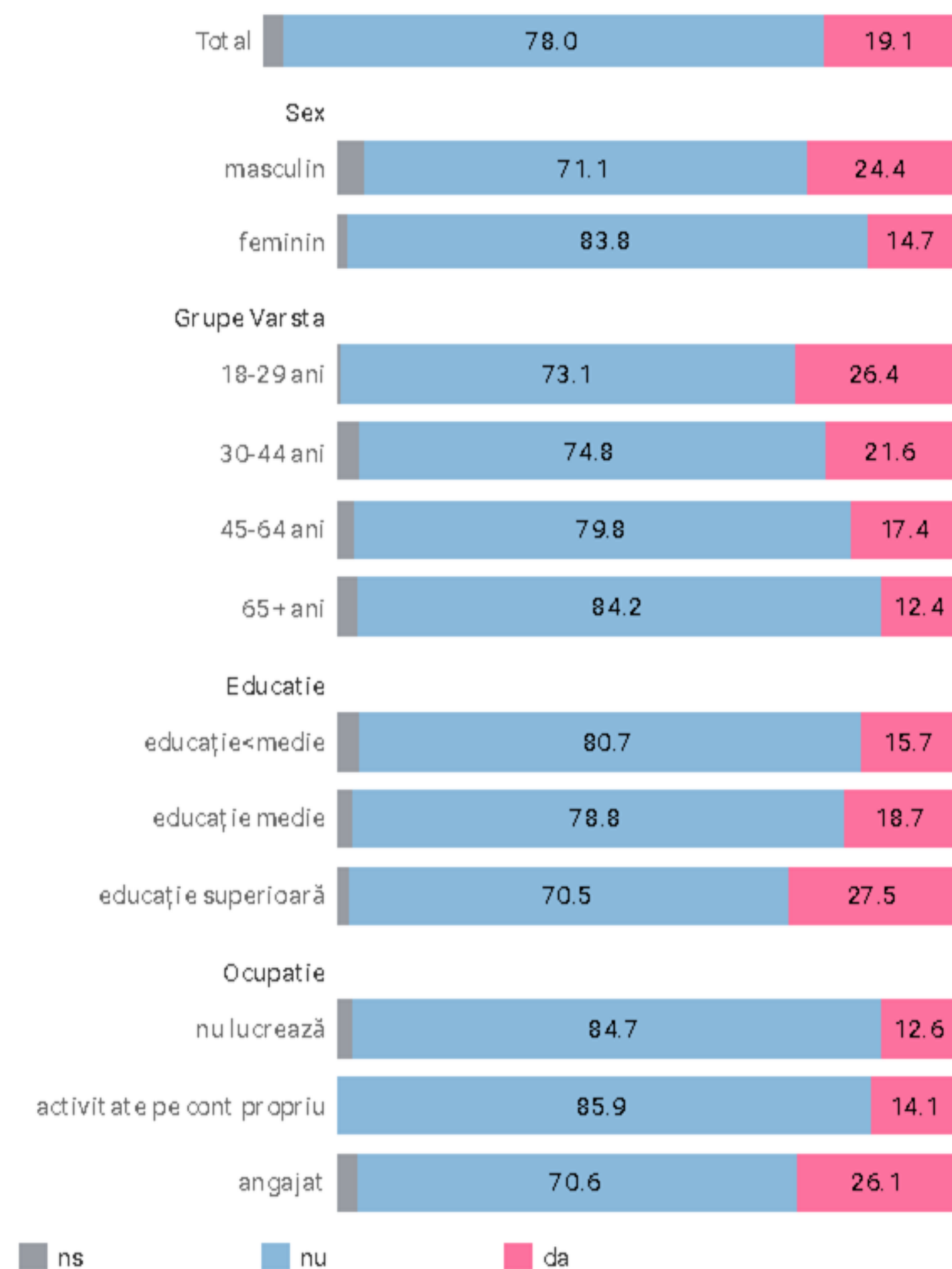
Lucrătorii la negru

La nivel declarativ, 19% din populație cunoaște persoane care lucrează la negru și 6.9% (la care putem adăuga 1.5% care nu au dorit să răspundă) au declarat că li s-a întâmplat să fie plătiți la negru. Din punct de vedere socio-demografic, riscul de a lucra la negru este semnificativ mai ridicat în rândul bărbaților, a tinerilor, în București și în urbanul mare (peste 200.00 locuitori) dar și a familiilor monoparentale.

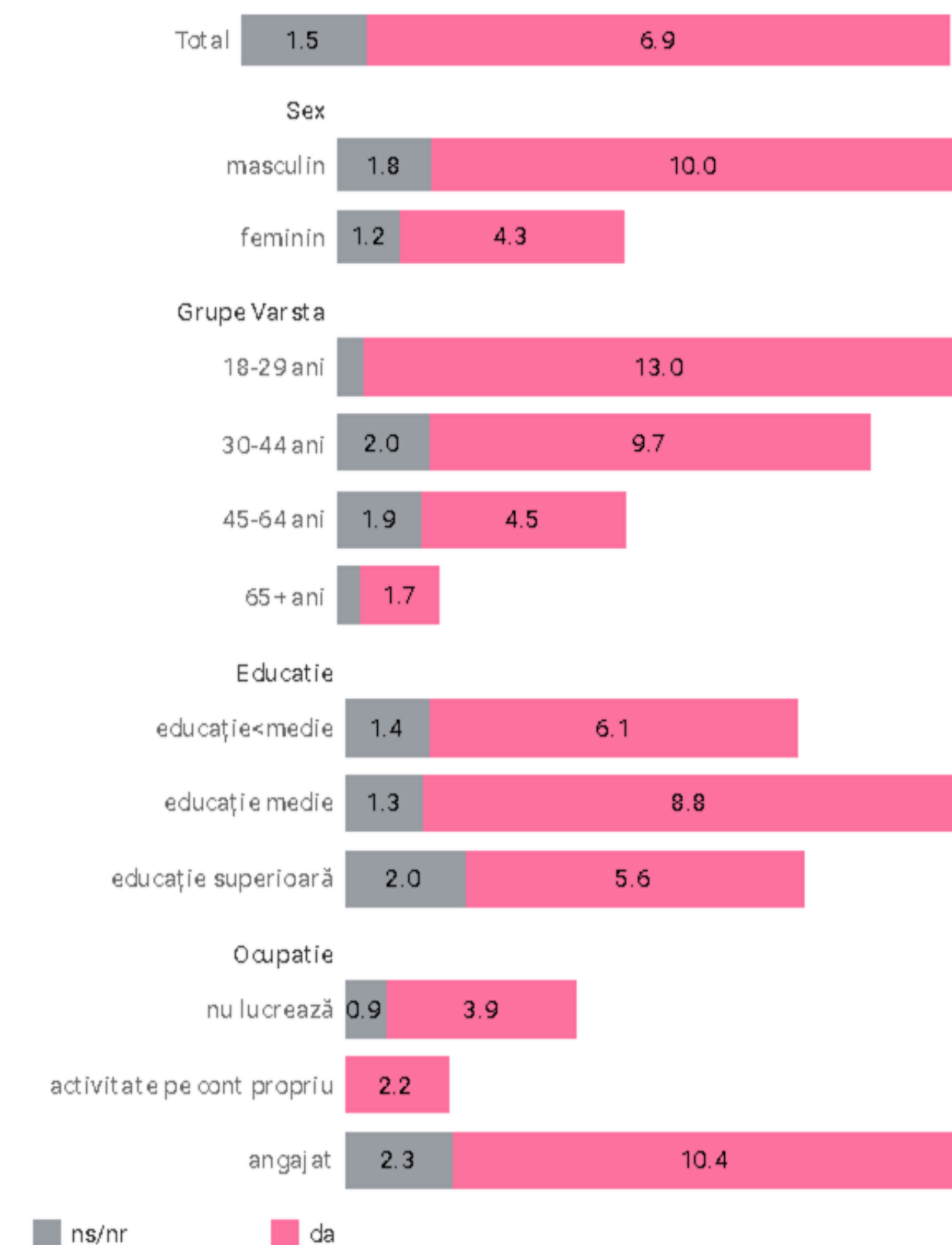
Discriminați, fără încredere în sistemul de pensii și cu perspective sumbre după pensionare - aceasta este perspectiva unei persoane care desfășoară muncă la negru:

- Cu toate că frecvența discriminării percepute este marginal mai mică comparativ cu antreprenorii, incidența este cea mai mare în rândul lucrătorilor la negru;
- Lucrătorii la negru, alături de fermierii de subzistență înregistrează cel mai ridicat nivel de neîncredere în sistemul de pensii (56%)

. Dumneavoastra cunoașteți persoane care lucrează fără a-și declara toate sau o parte din venituri la autoritățile fiscale sau de asigurări sociale?

Uneori, angajatorii preferă să plătească total sau parțial salariul în numerar, fără a declara autorităților fiscale sau asigurărilor sociale. Ți s-a întâmplat ca angajatorul tău să te plătească în acest fel ...

Lucrătorii la negru

Costuri de oportunitate

Lucrătorii la negru

Persoane care presteaza munca nedeclarată (salariu în plic, fără contract de muncă, lucrători pe cont propriu dependenți)

Dimensiunea grupului: 537.500 persoane

Venit net lunar : - Lei

Cost de oportunitate lunar pentru bugetul de stat

Grup de comparație: Salariat cu salariul egal cu salariul minim
CO = diferența în taxele directe plătite statului.

Raportat la salariul minim: 737 milioane Lei

Segmente invizibile

Lucrătorii la negru

- Munca la negru este un domeniu în care se întâlnesc și intersectează o serie mai mare de vulnerabilități prezente la grupurile din studiu. Întâlnim astfel o categorie mare de persoane angajate în munci informale, considerate neangajabile în condiții normale de muncă. Pentru a putea aduce o schimbare de durată în acest domeniu, este necesară sprijinirea și creșterea sectorului de economie socială, în vederea angrenării pe piața muncii, cu tipuri specifice de ocupare, a tuturor acestor persoane.
- Conform ONG-urilor cu care am discutat, dar și unui document elaborat privind grupurile vulnerabile și economia socială, există o serie de bariere specifice care previn intrarea pe piața muncii a unei categorii întregi de populație. Acestea includ lipsa experienței de muncă și a pregătirii educaționale de bază, problemele de sănătate, inclusiv dizabilitatea, obligațiile de îngrijire (fie ale copiilor, fie ale unor membri de familie dependenți), provocările de mobilitate geografică, precum și nivelul ridicat de excluziune socială. În plus, se menționează în document, grupurile dezavantajate sau vulnerabile reprezintă o categorie foarte des întâlnită în rândul populației inactive. Dintre toate aceste bariere, legislația și măsurile curente adresează în principal doar persoanele cu dizabilități, a căror integrare pe piața muncii este facilitată sau chiar stimulată prin legislație specifică, însă multe alte categorii nu beneficiază de stimulente similare de inserție sau de facilități fiscale, astfel încât pătrunderea lor pe piața muncii este foarte dificilă. Chiar și în cazul persoanelor cu dizabilități par să existe reticențe la angajare, în ciuda obligațiilor legale cu care operatorii economici deja sunt familiarizați.
- În ceea ce privește celelalte categorii dezavantajate și vulnerabile, o mare parte a lor necesită sprijin individualizat în vederea integrării, și de durată. În plus, toate persoanele care trăiesc de pe o zi pe alta au dificultăți în a participa la cursuri de pregătire sau studii pe termen lung fără sprijin financiar. Practic, cu cât se suprapun mai multe vulnerabilități sub aceeași umbrelă a precarității, cu atât integrarea și inserția devin mai dificile.

Segmente invizibile

Lucrătorii la negru

- În cazul lor însă, ineficiența instituțiilor statului poate fi considerată unul dintre principalele motive pentru care nu ajung în economia formală, alături de instabilitatea din societate, inclusiv a locurilor de muncă. Avem astfel, pe de o parte, oameni care consideră că nu au motive serioase pentru a plăti taxe atât de mari pe muncă, atâta timp cât pensia nu reprezintă un venit predictibil și sigur, iar serviciile de sănătate și starea populației apar ca fiind în declin. Preferă astfel să își facă asigurări și abonamente medicale private, uneori chiar și pensii private, pentru că nu mai consideră serviciile de stat satisfăcătoare. Pe de altă parte, chiar dacă munca la negru este instabilă, pentru multă lume nici măcar locurile de muncă la stat nu mai oferă aceeași stabilitate ca înainte. Iar în contextul în care beneficiile sociale sunt considerate mult prea reduse pentru a mai fi accesate, iar pensia un eveniment viitor foarte incert, singura situație în care un contract de muncă devine cu adevărat relevant, pentru unii oameni, este în relația cu banca pentru obținerea unui împrumut.
- Pentru unii însă, este singura opțiune de a avea un trai decent pe o piață a muncii în care, mai ales în cazul persoanelor mai puțin educate, există o puternică asimetrie de informație care privilegiază angajatorii. Din acest punct de vedere, există în continuare politici de angajare la negru, prin nedeclararea contractelor, precum și multiple variante flexibile, la gri, predominante mai ales în anumite verticale. În cercetare, am întâlnit această situație în industria construcțiilor și ospitalității.

Segmente invizibile

Lucrătorii la negru

Există mai multe categorii de soluții care pot adresa atât integrarea persoanelor inactive pe piața muncii, cât și a celor active în economia informală sau în sectorul gri.

- a. Finanțarea sectorului social.** Soluțiile identificate de către mediul asociativ consultat vizează structuri de finanțare și stimulare a implicării unor rețele deja existente, constituite atât din organizații neguvernamentale cât și din alte tipuri de instituții prezente la nivel local, precum lăcașele de cult. O astfel de abordare ar putea rezolva problema de control a finanțării și evita supradimensionarea sectorului de stat de asistență socială, care s-ar putea ocupa doar de atribuirea resurselor și de controlul eficient al implementării programelor și proiectelor, lăsând în seama unor structuri locale activitatea efectivă de asistență socială.
- b. Stimularea înființării unor structuri de economie socială, inclusiv WISE.** Structurile de economie socială, așa cum funcționează și la nivelul organizațiilor neguvernamentale care implementează programe similare, țin cont de faptul că anumite categorii de beneficiari nu pot produce randament economic foarte bun. Acest lucru îi exclude de la obținerea unui loc de muncă stabil, în condițiile în care principalele sectoare care pot primi forță de muncă necalificată au nevoie de o implicare la program și de un randament suficient de bun pentru a menține profitabilitatea întreprinderii.
- c. Creșterea accesului la date și la servicii sociale la nivelul UAT-urilor.** Pentru a identifica beneficiarii cei mai vulnerabili și a le putea oferi soluții de inserție profesională, este în primul rând nevoie de o activitate socială mai consistentă la nivelul UAT-urilor, unde momentan, din relatările ONG-urilor, calitatea acestora, uneori chiar existența lor, este dependentă de contexte politice favorabile și de o prioritizare strict locală. Administrațiile locale au însă nevoie și de bugete dedicate dar și de activitate constantă în această zonă.

Segmente invizibile

Lucrătorii la negru

d. Modificări legislative, precum cele identificate de Rețeaua întreprinderilor de inserție socială prin activitate economică .

e. Campanii de informare și educare în vederea angajării. Pentru a putea diminua angajarea la negru, este nevoie și de o informare mult mai bună a populației în ceea ce privește drepturile lor, legalitatea contractelor de muncă și a mecanismelor de control pe care le au cetățenii pentru a se asigura că le sunt respectate acestea.

C5

Șomerii între
55 și 64 ani

Șomeri involuntari 55-64 ani

Privire de ansamblu

România are nevoie, pe termen mediu și lung, de strategii mult mai bune de îmbătrânire activă, puse în practică în mod adecvat. Acestea trebuie să ducă la o creștere a ratei ocupării în rândul populației vârstnice, la scăderea sau eliminarea stigmatului de care suferă persoanele în vârstă pe piața muncii, dar și la crearea unor condiții mai bune de muncă pentru vârstnici.

România se află cu mult sub media Uniunii Europene în privința ocupării în rândul vârstnicilor. În acest segment de vârstă există și diferențe semnificative de gen, rata ocupării în rândul vârstnicilor de gen feminin fiind mult mai mică decât cea în rândul bărbaților.

Persoanele care nu se află integrate pe piața muncii formale, în acest moment, se încadrează în mai multe categorii, cu diferite grade de vulnerabilitate. Există astfel persoane aflate în căutarea unui loc de muncă, acestea putând sau nu beneficia de ajutor de șomaj, și fiind sau nu înregistrate în statisticile agențiilor de ocupare a forței de muncă. Însă există și persoane care nu sunt angrenate în activități din economia formală, multe fiind situate complet în afara pieței muncii, pentru care se cumulează mai multe categorii de vulnerabilitate, precum educația scăzută sau condițiile precare de locuire.

În mediul rural, de exemplu, problemele cu care se confruntă persoanele vârstnice care nu au o ocupație sunt mai mari decât în mediul urban, unde și accesul pe piața muncii poate fi mai ușor. Acestea se regăsesc într-o situație de supraviețuire/subzistență, iar pierderea sau inexistența veniturilor stabile rezultă într-un stil de viață bazat pe precaritate, descurcare de pe o zi pe alta și reducere pe cât posibil a cheltuielilor esențiale. Pe termen mediu și lung, această scădere a calității vieții poate crea sau exacerba alte categorii de vulnerabilități, inclusiv probleme de sănătate.

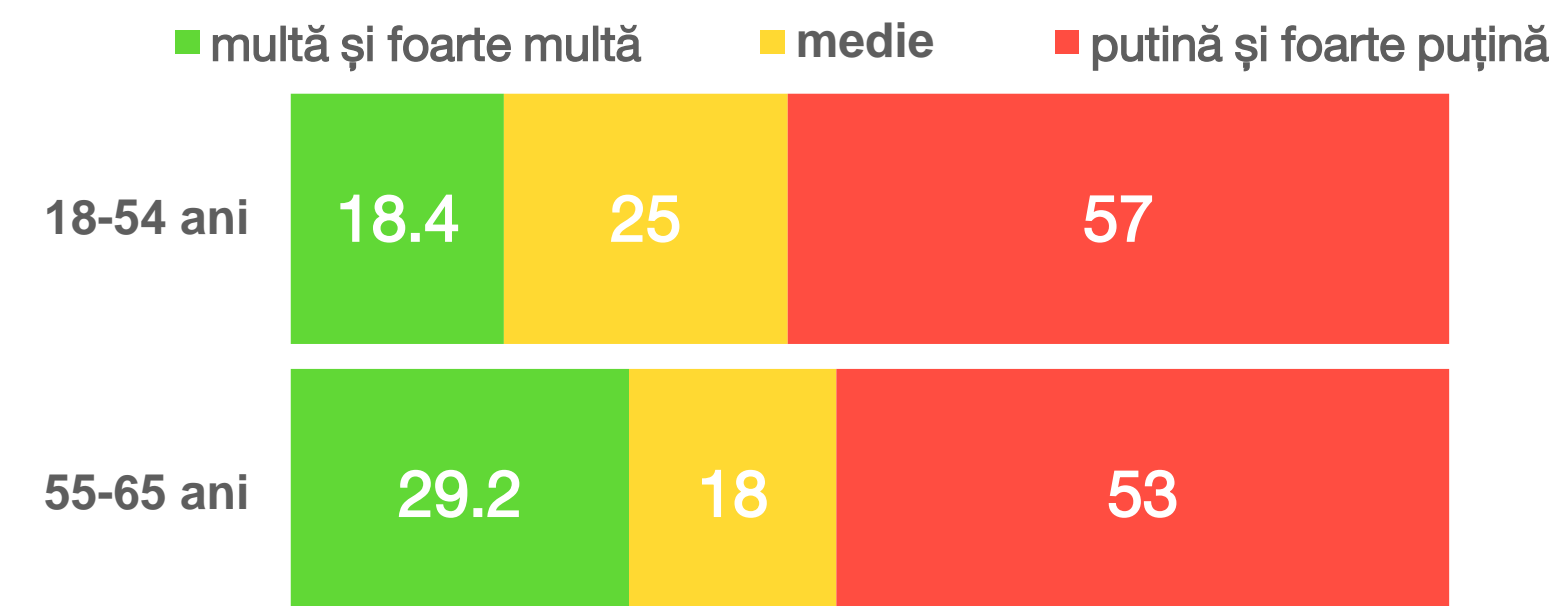
Nu îți cumpără haine noi, se duce la SH, este iarăși o economie. Dacă are o problemă medicală, se duce la medicul de familie, și în general medicii de familie din rural, nu știu, acum nu vreau să generalizez dar am avut eu contact când lucram cu persoanele vârstnice, medicul de familie îți dă un tratament, mă rog, cât se pricepe el din ceea ce îi spui tu și o să îți recomande, du-te la specialist, dar un șomer nu o să se ducă la specialist, o să ia ce îi dă medicul de familie și este...

Segmente invizibile

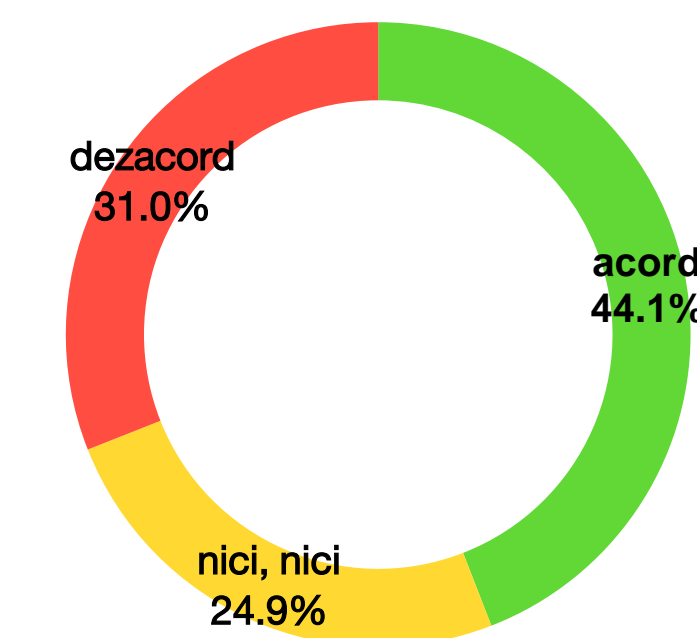
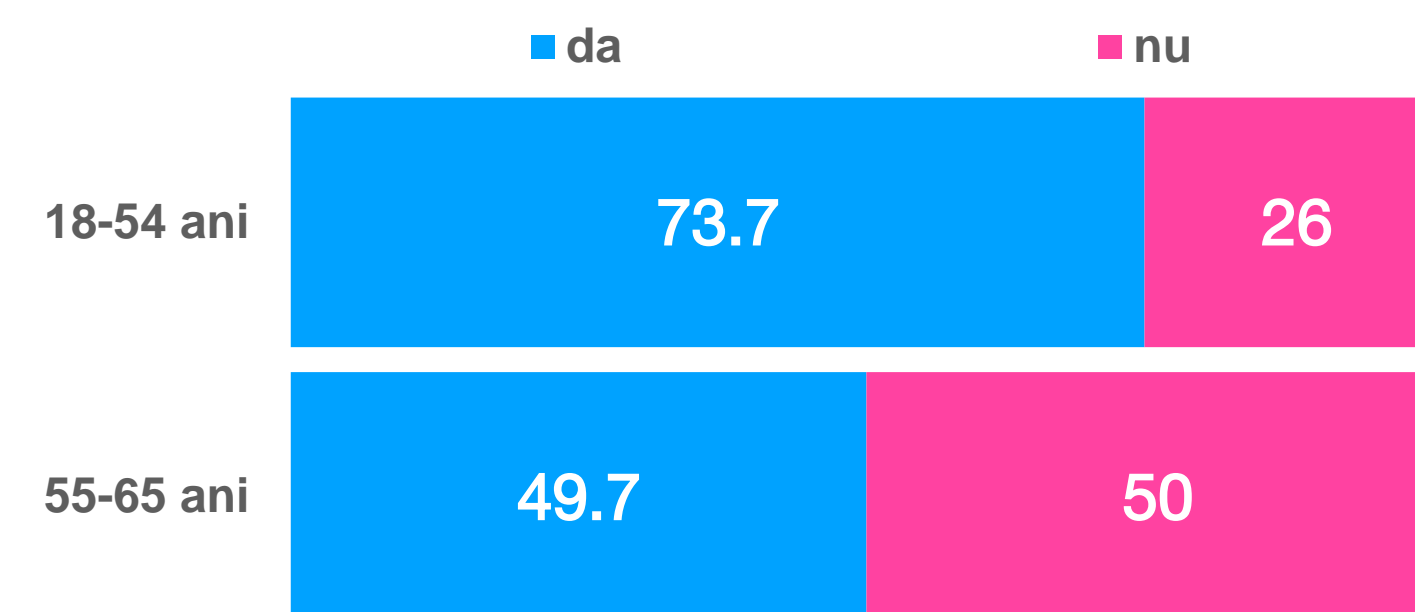
Șomeri involuntari 55-64 ani

- Încrederea în sistemul de pensii că le va asigura un trai decent după pensionare, înregistrează o creștere semnificativă în grupa 55-65 ani, comparativ cu grupa 18-54 ani, procentul celor care nu au încredere, rămâne însă majoritar (53%). Este de fapt perioada din viață când oamenii încep să își pună întrebarea: care este cuantumul pensiei de care voi beneficia atunci când mă voi pensiona. Procentul celor, care și-au pus întrebarea (în aceasta grupă de vârstă) este aproximativ 50%, semnificativ mai mare comparativ cu intervalele de vârstă inferioare. Cu toate acestea, există cealaltă jumătate a grupei de vârstă care încă nu și-au pus întrebarea!
- Mai mult, perspectiva pe termen scurt este dominantă pentru procente semnificative de populație: 44% din acest segment de vârstă preferă un stil de viață mai bun astăzi decât să economisească pentru pensie iar 48% nu se asigură că are bani economisiți pentru zile negre.
- Pe fondul lipsei capacităților de gândire analitică și a unor perspective financiare formate subiectiv în bule sociale, majoritatea populației României rămâne dezorientată, fără un plan de siguranță financiară. Orizontul rămâne extrem de mărginit și în grupa de vârstă 55-64 ani, aflată în pragul pensiei și care nu și-a pus încă problema schimbărilor financiare care intervin odată cu pensionarea.

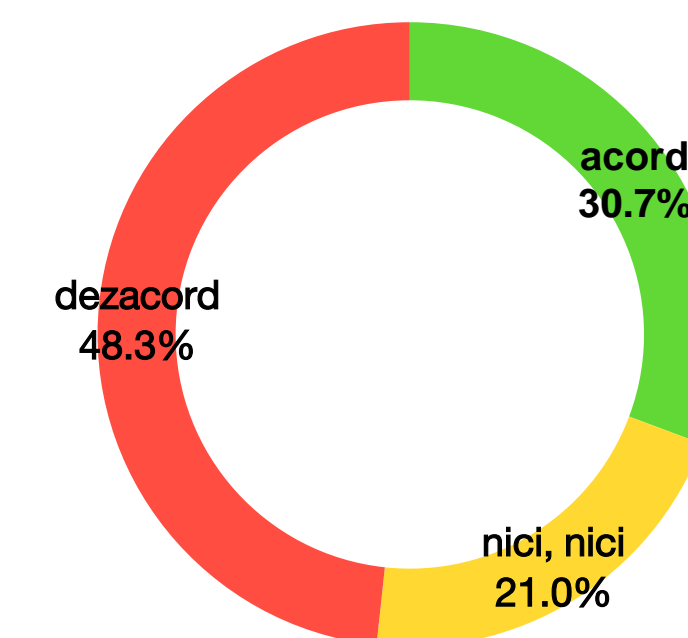
Câtă încredere aveți în sistemul de pensii de stat că vă va asigura un nivel decent al pensiei?

V-ați pus vreodată întrebarea: care este cuantumul pensiei lunare de care voi beneficia atunci când mă voi pensiona?

Prefer să am un standard de viață bun astăzi, decât să economisesc pentru pensie (baza: 55-65 ani)

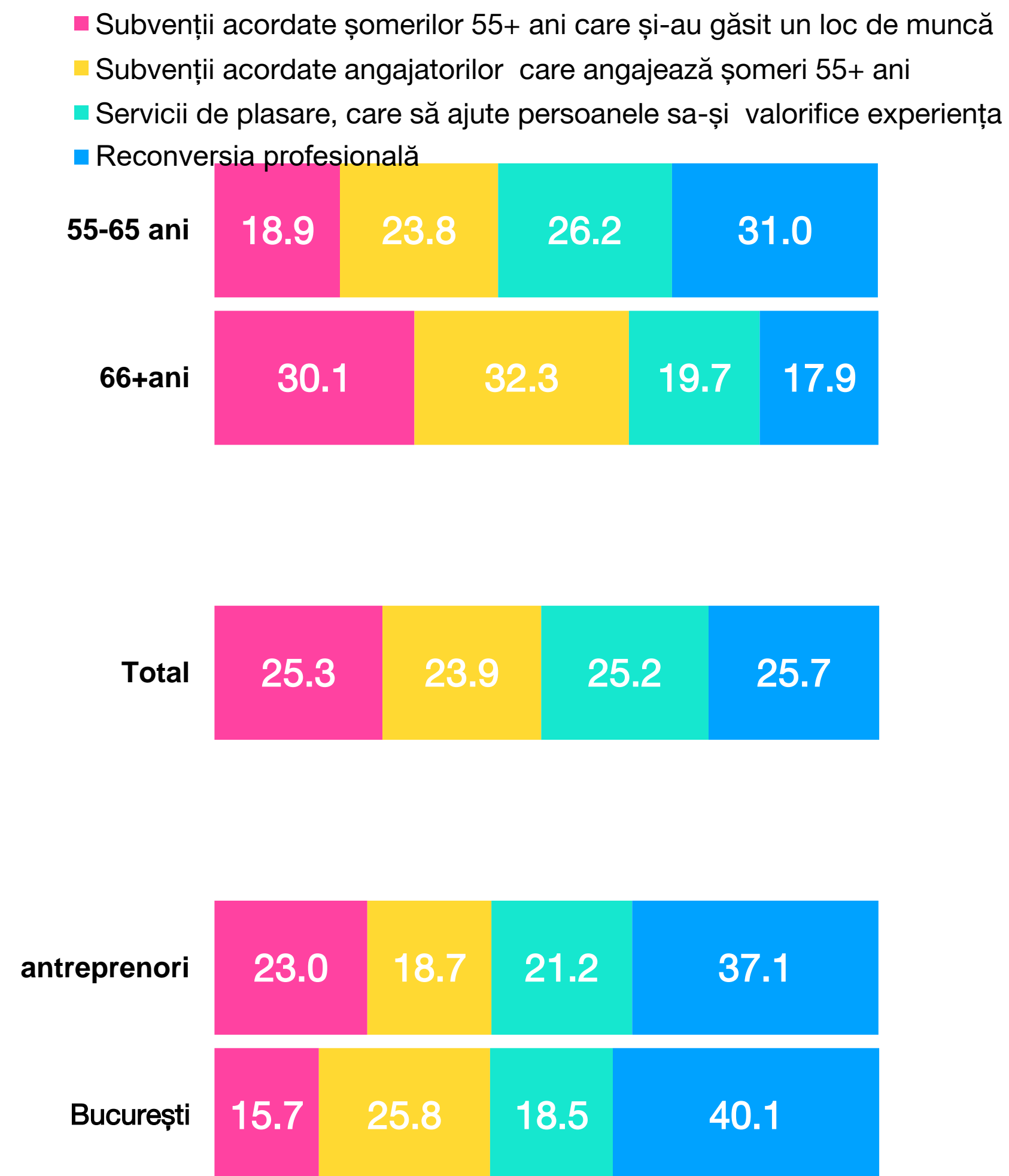

Mă asigur că am bani economisiți pentru zile grele (baza: 55-65 ani)

Segmente invizibile

Șomeri involuntari 55-64 ani

- Perspectivile soluțiilor în caz de șomaj în acest interval de vârstă sunt divergente în comparație cu grupa de vârstă superioară (65+ ani) care a trecut prin experiența vârstei din pragul pensionării: Dacă majoritatea (57%) celor din grupa 55-64 ani văd în subvenții (acordate șomerilor sau angajatorilor) soluțiile, în opinia majorității (62%) celor peste 65 de ani sunt înspre reconversie profesională și servicii de plasare.
- Gradul de acceptabilitate a reconversiei este semnificativ mai ridicat în București, și în rândul celor care desfășoară activități pe cont propriu - categorii de persoane cu un orizont mai larg de planificare financiară dar și informare.
- O mare parte a categoriei șomerilor de peste 55 de ani duce lipsa unor competențe relevante pentru piața actuală a muncii, precum competențele digitale și cele de navigare a procesului de angajare și a relației cu angajatorul. În lipsa unui partener de mediere a procesului, pot ieși cu greu din categorie.
- Din experiența organizațiilor neguvernamentale care lucrează și au lucrat cu această categorie țintă, cea mai eficientă abordare a reinsertiei profesionale a acestei categorii de șomeri necesită un proces personalizat care să implice consiliere vocațională și orientare profesională. În lipsa acestora, procesele simple de recalificare în masă au șanse foarte mici de reușită.

Șomeri involuntari 55-64 ani

Costuri de oportunitate

Someri involuntari între 55 și 64 de ani

Persoane șomere cu vârsta între 55 și 64 ani

Dimensiunea grupului: 78.215 persoane

Venit net lunar (indemnizație șomaj) : 534 Lei

Cost de oportunitate lunar pentru bugetul de stat Grup de comparație: Salariat cu salariul egal cu salariul minim

CO = diferența în taxele directe plătite statului + diferența între impozitele directe (TVA) plătite statului.

Raportat la salariul minim: 200 milioane Lei

Segmente invizibile

Șomeri involuntari 55-64 ani

Problemele șomerilor involuntari din acest segment de vârstă sunt foarte variate, după cum se poate vedea mai jos. Avem de a face și cu lipse de competențe ale acestei categorii în raport cu cerințele pieței muncii actuale, însă și cu probleme ce țin de piața muncii și de percepția acestui grup. Cele două se întăresc uneori reciproc ducând la perpetuarea condiției de șomer, și ajung uneori chiar să îi împingă pe aceștia către munca la negru sau alte strategii de supraviețuire.

a. Reticență din partea angajatorilor. Una dintre problemele semnalate, în egală măsură, de reprezentanții organizațiilor neguvernamentale și de șomerii cu care am discutat este reticența din partea mai multor angajatori de a aduce în companii persoane peste o anumită vârstă. Acest tip de discriminare, care în literatura internațională de specialitate se numește ageism (cuvântul neavând un echivalent direct în limba română), apare destul de subtil în interacțiunile cu angajatorii. Oamenilor nu li se spune, de obicei, direct că nu pot fi angajați, însă sunt întrebați uneori de vârstă, încă de la interacțiunile telefonice, unul dintre cei de peste 55 de ani care a participat la studiu menționând că după specificarea vârstei a apărut imediat o întrebare legată de eventualele probleme de sănătate pe care le-ar putea avea.

b. Lipsa competențelor pentru navigarea pieței actuale a muncii. Avem două categorii principale care lipsesc preponderent în rândul șomerilor de peste 55 de ani. Ele nu sunt însă atribuibile direct vârstei, ci mai degrabă unor caracteristici ale populației de peste 55 de ani din România, cu un anumit parcurs profesional și educațional. Prima dintre acestea este a competențelor digitale, ceea ce restrânge foarte mult locurile de muncă disponibile care pot fi accesate în mod real de acești oameni. A doua categorie este a abilităților necesare pentru navigarea pieței muncii și angajarea. Ea este dependentă și de prezența unor competențe digitale, întrucât presupune capacitatea de a căuta locuri de muncă, de a redacta un curriculum vitae și de a-l trimite, însă în această categorie includem și capacitatea de a se pregăti pentru un interviu de angajare și a purta o discuție și o negociere cu angajatul departamentului de resurse umane.

Segmente invizibile

Șomeri involuntari 55-64 ani

c. Acces la programe de reconversie profesională, bazate pe consiliere vocațională și orientare. Modul în care funcționează agențiile de ocupare a forței de muncă este destul de birocratic și de rigid, în opinia majorității participanților la studiu. Mai ales în rândul grupei de vârstă de peste 55 de ani, există o oarecare lipsă de flexibilitate atunci când vine vorba de reorientarea profesională, iar trecerea la șomaj poate veni cu un cost psihologic foarte mare, ale cărui consecințe sunt foarte dificil de gestionat pentru indivizii aflați în această situație. Programele standard de reconversie profesională par, în acest context, să aibă aplicabilitate limitată și un impact destul de mic, acesta fiind și modul în care par să funcționeze în mod predilect atât cele din cadrul AJOFM cât și cele pornite de sectorul neguvernamental. Acolo unde a avut însă loc un program de reconversie profesională țintit, personalizat pe nevoile beneficiarilor prin intermediul unei etape inițiale de consiliere vocațională și orientare profesională, a crescut în mod semnificativ și angajabilitatea.

d. Imposibilitate de integrare pe piața muncii, pentru categorii extrem de vulnerabile (persoane abuzate, familii monoparentale cu probleme, beneficiari fără educație). Pentru anumite categorii de șomeri, care cumulează mai multe vulnerabilități, angajarea este aproape imposibilă pentru că sunt incompatibili cu majoritatea locurilor de muncă disponibile în piață. Această categorie este detaliată mai pe larg în secțiunea din raport privind munca la negru. De la lipsa condițiilor de locuire, uneori cumulată și cu lipsa actelor de identitate și cu un nivel foarte scăzut de educație, până la un șomaj pe termen foarte lung sau chiar existența în afara pieței oficiale a muncii, această categorie de beneficiari intră cu greu și în definiția șomajului. Din punct de vedere al pieței muncii, nivelul lor de productivitate este foarte scăzut, și de multe ori acești oameni nu pot presta, cel puțin la început, munca standard cu normă de 8 ore pe zi, cinci zile pe săptămână.

Segmente invizibile

Șomeri involuntari 55-64 ani

Soluțiile identificate sunt de trei tipuri:

- a. Resurse suplimentare de consiliere și mediere.** Pentru a se putea reintegra pe piața muncii mai ușor, șomerii din grupa de vârstă de peste 55 de ani au nevoie de programe de reconversie profesională care să aibă în spate consiliere vocațională și orientare profesională. Din discuțiile purtate cu organizațiile neguvernamentale, aceste tipuri de intervenții sunt singurele care au reușit să crească angajabilitatea șomerilor în vârstă.
- b. Reorientarea către antreprenoriat sau soloprenoriat prin programe de pregătire specifice.** Pentru că uneori piața muncii nu este suficient de flexibilă pentru a le permite șomerilor de peste 55 de ani accesul, munca pe cont propriu poate fi o soluție mult mai bună pentru situația lor. Unele dintre programele desfășurate de organizațiile guvernamentale cu care am interacționat pe parcursul studiului au reușit astfel să le permită mai multor persoane deschiderea unei afaceri, fie într-un domeniu în care aveau deja experiență, fie în urma unui proces de consiliere și mediere profesională încheiat cu un program de reconversie personalizat.
- c. Programe de educație financiară.** În opinia unor reprezentanți ai ONG-urilor, pe termen lung este nevoie de măsuri de educație financiară și de conștientizare a îmbătrânirii pentru populație, începute încă din liceu, alături de strategii de îmbătrânire activă. Scopul principal al acestora ar fi educarea populației astfel încât să le crească și gradul de conștientizare vizavi de resursele pe care le vor avea disponibile la pensie, însă și pentru a le oferi instrumente suplimentare care să le asigure un trai mai bun la vârste avansate. Acest lucru le-ar asigura o plasă de siguranță și în cazul intrării în șomaj, însă ar putea să aducă pe piața muncii și mulți oameni care preferă să lucreze în sectorul informal datorită unor beneficii pe termen scurt, dar care pe termen lung riscă să îi aducă într-o zonă de precaritate severă.

C6

Pensionarii în
risc de sărăcie
și excluziune
socială

Pensionarii în risc de sărăcie și excluziune socială

PERSPECTIVE DE EVALUARE

1

În dinamică, prin analiza atitudinilor populației active despre perioada pensionării:

2

ca poză de moment, evaluarea a situației celor aflați în acest segment la momentul actual:

Pensionari în risc de sărăcie și excluziune socială

Privire de ansamblu

În trimestrul I din anul 2022, numărul mediu de pensionari a fost de 5 024 000, pensia medie lunară fiind de 1846 de lei. Raportul dintre aceasta și câștigul salarial mediu net a fost de 54.4%. Raportul dintre numărul mediu de pensionari de asigurări sociale de stat și cel al salariaților a fost de 8 la 10, cu o distribuție însă inegală în teritoriu, și variind de la 4 la 10 în unele județe la 14 la 10 în altele.

Conform informațiilor publicate de website-ul comisiei Europene (EU-SILC), 29% dintre pensionarii din România erau în anul 2020 în risc de sărăcie și excluziune socială, mai precis 1464.9 mii persoane.

Pensionarea este o perioadă a vieții percepută de singurătate și incertitudine. Gradul scăzut de alfabetizare digitală, posibilitățile financiare reduse, precum și mobilitatea scăzută îi aduc de multe ori în imposibilitatea de a-și rezolva multe din nevoile emoționale, sociale sau raționale, îngreunându-le mult accesul inclusiv la produse și servicii esențiale.

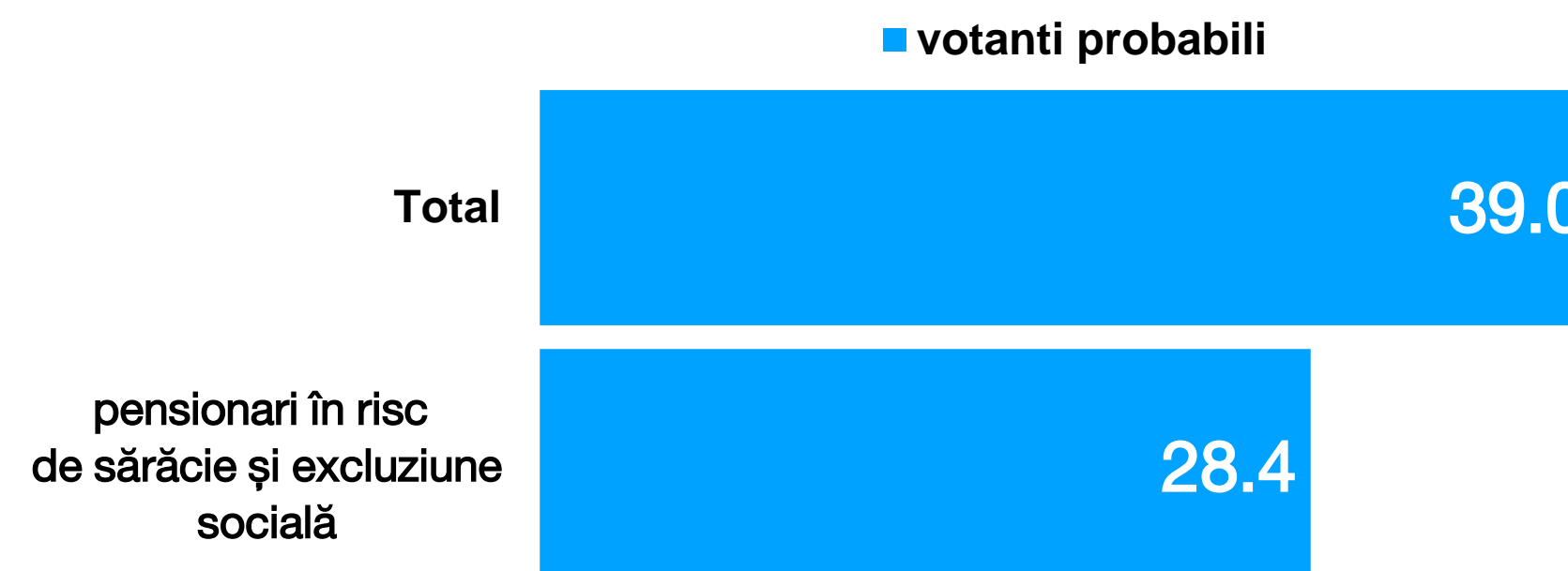
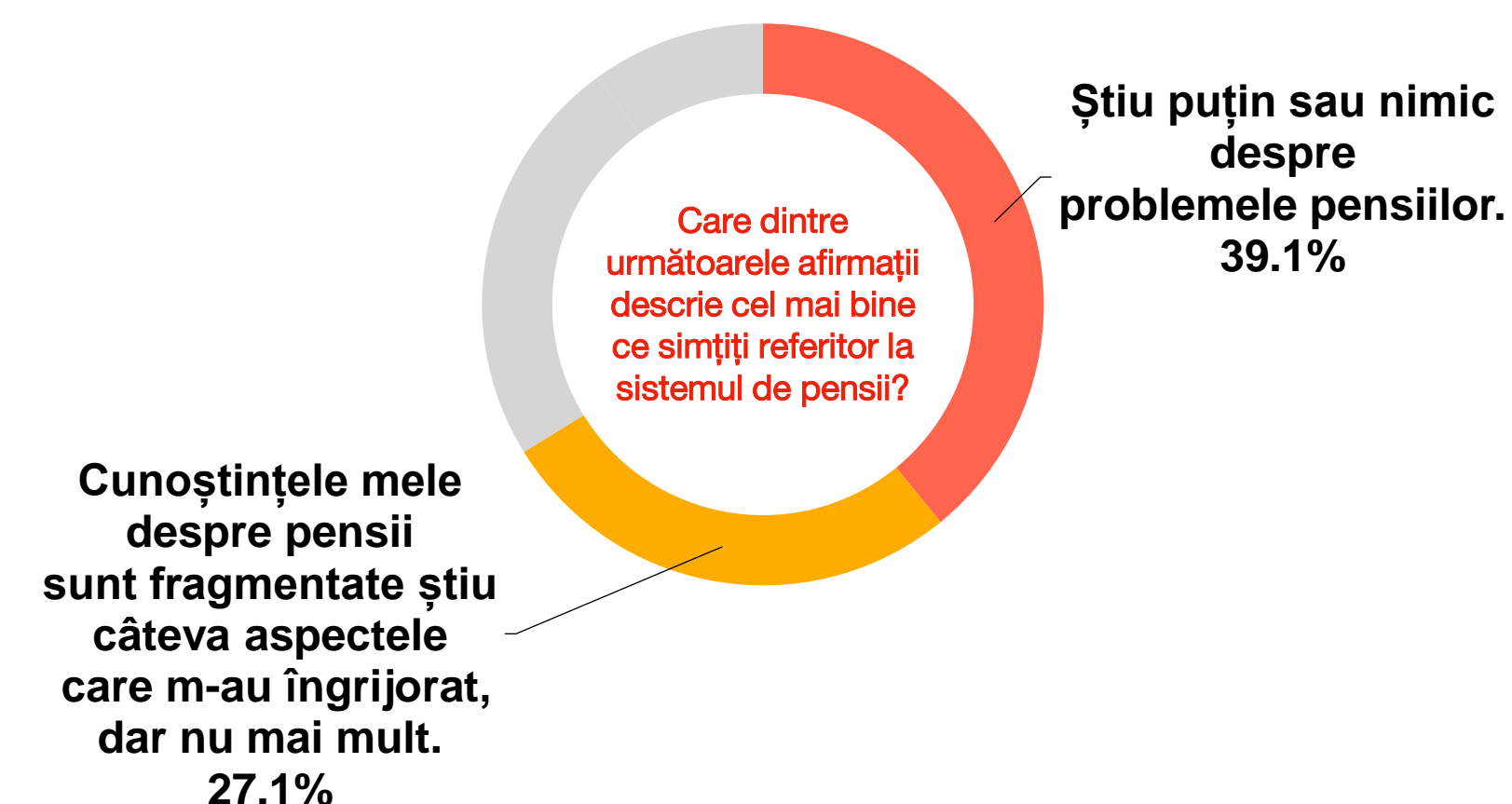
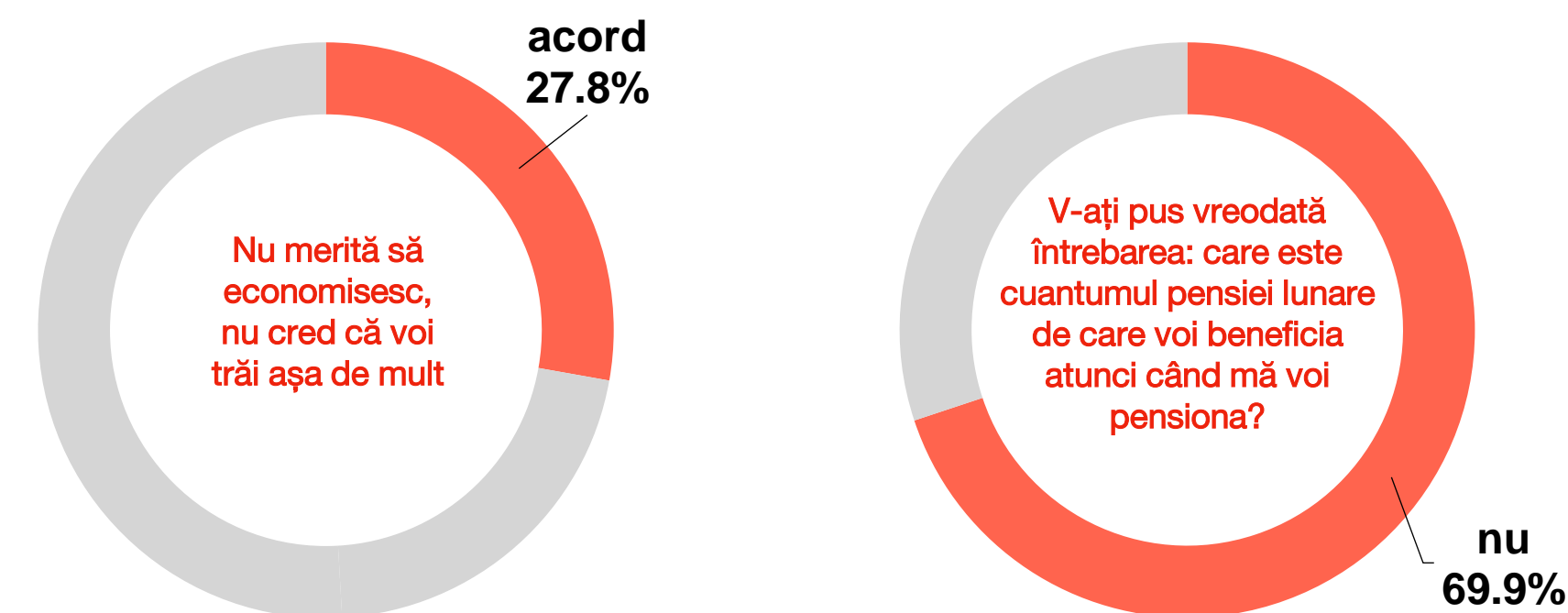
Pe plan emoțional, pensionarea devine pentru multă lume o perioadă în care își pierd speranța în viitor și implicit în orice posibilitate de a trăi mai bine sau de a avea parte în schimbări mai bune în viața lor. Acest lucru afectează și încrederea lor în oameni, instituții și autorități, și ajunge să afecteze și capitalul lor social. Vârstnicii din România sunt mult mai afectați din acest punct de vedere decât cei din alte state europene, având cea mai mică bunăstare mentală din Uniunea Europeană, conform barometrului european al calității vieții (2016).

Din punct de vedere al obiceiurilor financiare, perioada pensiei este caracterizată de direcționarea acumulărilor din perioada vieții active și a cuantumului pensiei spre consum. Astfel, diferența dintre pensia unei persoane în risc de sărăcie și excluziune socială (1122 Lei) și pensia mediană (1638 Lei) poate genera un cost de oportunitate dat de diferența în impozite indirecte (TVA) de 144 milioane lei lunar pentru bugetul de stat.

Pensionari în risc de sărăcie și excluziune socială

Perspectiva dinamică

- **28% cred că nu merită să economisească pentru pensie. Nu cred că vor apuca momentul.** Persoanele cu educație sub medie, mediu rural și fermierii de subzistență sunt grupele cu valori semnificativ mai mari comparativ cu toate celelalte grupe analizate.
- **70% nu s-au întrebat niciodată cât vor avea pensia.** În rândurile segmentelor invizibile, procentul crește semnificativ, până la 87% în rândul fermierilor de subzistență iar din punct de vedere socio-demografic lipsa de interes este invers proporțională cu vârsta, nivelul de instruire, gradul de urbanizare și existența copiilor în gospodărie.
- **39% știu puțin sau nimic despre problemele pensiilor iar alți 27% știu câteva aspecte care i-au îngrijorat, dar nu mai mult.** Cu excepția antreprenorilor, persoanelor cu educație superioară și a locuitorilor capitalei, unde procentele de minimă cunoaștere se apropie de 50%, sistemul de pensii rămâne o necunoscută pentru marea majoritate a populației din celelalte segmente.
- Există un mit conform căruia pensionarii ies întotdeauna la vot, nu întotdeauna adevărat. Mobilizarea la vot este semnificativ mai scăzută în rândul pensionarilor în risc de sărăcie socială.

Pensionarii în risc de sărăcie și excluziune socială

Costuri de oportunitate

Pensionarii în risc de sărăcie sau excluziune socială

Conform definiției UE.

Dimensiunea grupului: 1.46 mii persoane

Venit net lunar (pensie) : 1122 Lei

Cost de oportunitate lunar pentru bugetul de stat

Grup de comparație: Pensionar cu un nivel al pensiei egal cu pensia mediană
CO = diferența între impozitele directe (TVA) plătite statului.

Raportat la pensia mediană: 143 milioane Lei

Pensionari în risc de sărăcie și excluziune socială

Evaluarea situației celor aflați în acest segment la momentul actual

Problemele principale ale pensionarilor pot fi subsumate în următoarele categorii, rezultate în urma discuțiilor cu respondenții la studiu:

- a. **Lipsa de resurse economice și materiale suficiente.** Mai ales în contextul inflației curente și a creșterilor de prețuri, presiunea pe care o resimte o bună parte din categorie atrage după sine nu doar costuri economice, ci și sociale și psihologice dificil de gestionat.

Nu m-am gândit ca o să fii la pensie și o să fii tot timpul presat, oare din ce plătesc întreținerea, din ce plătesc aia și aia, nu, nu m-am gândit niciodată, pentru ca muncind atâta, m-am gândit ca totuși o să fie o pensie decentă, nu m-am gândit ca într-un an de zile or să crească prețurile în halul ăsta niciodată.

- b. **Lipsa de respect și de susținere din partea celorlalți.** În societate, vârstnicii nu se bucură de apreciere. Sunt considerați oameni care *și-au trăit viața*, și nu doar că nu mai au mare lucru de oferit, însă în anumite contexte chiar încurcă. Pentru multă lume, modul în care funcționează sistemul de pensii transformă categoria vârstnicilor într-o categorie dependentă și plasată în relație de servitute în raport cu salariații. Această percepție, la rândul ei, duce la ignorarea sau chiar la discriminarea vârstnicilor, care beneficiază rareori de rețelele de suport necesare pentru a-și putea rezolva problemele curente.

Nu știu, mi se pare că se uită așa la pensionari, că te plătesc eu, deci așa, că trăiești din mila noastră, mie așa mi se pare, nu știu de ce.

- c. **Lipsa de oportunități de socializare și de petrecere a timpului liber.** Mai ales pentru vârstnicii singuri, cu resurse financiare reduse și probleme de sănătate, posibilitatea de a deveni angrenați în activități alături de alți oameni este foarte redusă. Nu își mai permit nici deplasări sau concedii, ceea ce accentuează senzația de singurătate și poate duce, pe termen lung, la multe alte probleme. Schimbările sociale și economice din ultimul an îi fac pe vârstnici să își piardă și încrederea în viitor și în posibilitatea de a mai avea parte de astfel de experiențe de acum înainte, cu toate că și-ar dori mult să poată călători și scăpa de izolarea în care se află.

Cinstit, aș pleca într-o excursie, dacă aș avea un bănuț puțin mai mare, nu mi-ar trebui mai mult, 3 zile dacă aș pleca, măcar 3 zile să plec într-o excursie, nu contează unde, poate să fie oriunde, să mai vad și eu lumea, să mai vad un pic de viață pe lângă mine, nu știu cum să zic ca să mă înțelegeți.

Pensionari în risc de sărăcie și excluziune socială

Evaluarea situației celor aflați în acest segment la momentul actual

d. Îngreunarea accesului la produse și servicii. Lipsa de competențe digitale, pe care cetățenii români o au la toate vârstele, dar care este mult mai severă în rândul vârstnicilor, le îngreunează accesul atât la susținerea de care ar trebui să beneficieze din partea statului cât și la serviciile instituțiilor private. De altfel, unul dintre lucrurile pe care le fac o parte dintre organizațiile neguvernamentale care lucrează cu această categorie de beneficiari, este tocmai furnizarea ajutorului necesar pentru a se descurca în viața de zi cu zi.

Se chinuie să dea un telefon la casa de sănătate sau să îi răspundă un medic de familie sau la un spital, ne rugau pe noi să luăm legătura cu un spital și să putem să le oferim informații despre programul de funcționare sau la bancă, de exemplu, li se blocase cardul sau diverse alte probleme pe care nu le puteau rezolva singuri și apelau la noi ca organizație, ca ONG-uri.

e. Accesul la servicii de îngrijire. Serviciile de îngrijire sunt dificil de accesat și se întâmplă de multe ori să nu existe resurse suficiente pentru a răspunde tuturor nevoilor pensionarilor. Chiar și în zonele acoperite de toate cele trei categorii de furnizori de servicii, de stat, din mediul privat și din sectorul neguvernamental, mai ales pentru persoanele vulnerabile și cu resurse scăzute, accesul la îngrijire este destul de limitat. Cuantumul pensiei împiedică accesul la îngrijire privată, iar la centrele de stat sunt liste de așteptare foarte mari.

Oricum la centrele rezidențiale de stat, sunt liste de așteptare, foarte greu ai acces la un serviciu rezidențial de stat, sunt locuri puține și na, sunt liste de așteptare, iar la privat, mă rog, nu știu cine și câți își pot permite, adică costurile de îngrijire a unei persoane vârstnice la un centru privat, dacă vorbim și un pic de recuperare, și de scutece, acum nici nu îmi dau seama și cu creșterile acestea de preturi la utilități, poate să ajungă și la un 6500 de lei pe lună.

Pensionari în risc de sărăcie și excluziune socială

Evaluarea situației celor aflați în acest segment la momentul actual

Soluțiile disponibile pentru a le îmbunătăți situația pensionarilor sunt multiple, o parte dintre ele necesitând alocări bugetare suplimentare, necesare pentru a asigura un quantum suficient al pensiei pentru grupurile aflate în risc de sărăcie și excluziune socială, o parte necesitând însă aranjamente instituționale mai complexe.

a. Pregătirea populației pentru ieșirea la pensie. Este astfel nevoie de o creștere a conștientizării schimbărilor care apar în urma pensionării, pentru a crește și responsabilitatea cetățenilor și a-i capacita în vederea pregătirii acestei perioade. Având în vedere situația pieței muncii și a pensiei medii din prezent, o mare parte dintre valurile următoare de pensionari se vor confrunta cu probleme destul de serioase, întrucât nu își vor permite un stil de viață suficient de bun dacă se vor baza doar pe pensia provenită din bugetul de stat. La rândul său, acest lucru va duce în timp și la accentuarea problemelor de sănătate, toate acestea punând presiune și mai mare pe buget și ducând la o scădere a calității vieții pentru vârstnici.

În acest sens, este nevoie pe de o parte de programe de educație pentru a crește conștientizarea în rândul populației, mai ales a celor care sunt de părere că noi nu mai apucăm pensia, după cum au afirmat și o mare parte dintre participanții la acest studiu. Cu atât mai mult cu cât capacitatea statului de a susține pensionarea este considerată de o bună parte din populație ca fiind din ce în ce mai mică, este nevoie de măsuri corective și preventive din partea tuturor pentru a putea avea o viață mai bună la bătrânețe.

În al doilea rând, după cum au sugerat și reprezentanții organizațiilor neguvernamentale care au luat parte la studiu, este nevoie și de politici de îmbătrânire activă. Acest lucru poate presupune și angrenarea în diferite tipuri de activități, fie part-time, fie pe bază de proiect, care să le permită pe de o parte și prezența în contextele de socializare care le lipsesc după pensionare, pe de altă parte însă și obținerea unor venituri suplimentare și utilizarea abilităților lor.

b. Crearea unor linii bugetare dedicate pentru asistență socială, pentru a asigura un minim de investiție la nivelul tuturor UAT-urilor.

Pensionari în risc de sărăcie și excluziune socială

Evaluarea situației celor aflați în acest segment la momentul actual

c. Debirocratizarea și creșterea capacității teritoriale a DGASPC, pentru a crește calitatea serviciilor în teritoriu, momentan distribuită inegal, mai ales între urban mare și urban mic sau mediul rural.

d. Actualizarea costurilor decontate de la buget. În opinia ONG-urilor care au contribuit la studiu, a scăzut mult numărul celor care lucrează cu Casa de Asigurări, deoarece primesc banii foarte greu și nu își permit să aștepte, iar sumele decontate sunt extrem de mici în raport cu costul real al îngrijirii.

e. Dezvoltarea de programe de asistență socială cu componentă emoțională. De la sprijin psihologic, mai ales împotriva depresiei, care s-a accentuat mai ales în ultimii ani datorită pandemiei, până la sprijin emoțional constant prin intermediul creării și menținerii unor relații interumane funcționale, componenta de susținere emoțională este foarte importantă pentru orice fel de acțiune adresată vârstnicilor. Izolarea în care sunt împinși mai ales după pensionare, la care se adaugă și problemele de sănătate și alte tipuri de vulnerabilități creează sau cel puțin accentuează multe nevoi emoționale, începând cu cea de socializare.

MULTUM MIM!